

FILATELIST št. 24

Glasiilo Filatelističnega društva Idrija

3. april 2011

- 26. marca 1511 je zahodno Slovenijo in Furlanijo prizadel rušilni potres z epicentrom na Idrijskem. Ob 500. obletnici te katastrofe je 26. marca 2011 v Idriji potekal strokovni simpozij. FD Idrija je dogodek obeležilo s priložnostnim ovitkom, osebno poštno znamko in priložnostnim poštnim žigom. Žig prikazuje seizmološki simbol za zmični vertikalni prelom zemeljskih plasti, ki je povzročil enega najmočnejših potresov na naših tleh.

VSEBINA

UVODNIK	- Franci Jereb	3
KRONIKA FD IDRIJA 2010	- Franci Jereb	5
PSIHIATRIČNA BOLNIŠNICA IDRIJA	- Nande Rupnik	13
ČIPKARSKI FESTIVAL NEKOČ IN DANES	- Nevenka Podobnik	17
IDRIJSKI ŽLIKROFI	- Ivica Pirih	20
FRANC HLADNIK 1773-1844	- Janez Kavčič	23
FILATELISTIČNA OBELEŽJA FD IDRIJA	- Ljubo Ukmar	27
MILAN LAPAJNE - NAŠ NAJSTAREJŠI ČLAN	- Janez Kavčič	30
LEOPOLD KOGOJ - 60 LET ČLAN FD IDRIJA	- Janez Kavčič	33
POL TISOČLETJA RUDARSKIH VEZI	- Nikolaj Jereb	35
ZAPISANO OSTANE	- Nikolaj Jereb	39
POSEBNOSTI SLOVENSКИH ZNAMK	- Miran Jurjavčič	41
OSEBNE POŠTNE ZNAMKE	- Voj Korejč	43
PLAVAJOČI POŠTARJI Z OTOKA NIUAFO'OU	- Nikolaj Jereb	44
OD TEKAČEV DO SMS-ov	- Nikolaj Jereb	47
V spomin - VINKO VRŠEC	- Janez Kavčič	49
V spomin - VIKTOR LIKAR	- Andrej Krapež	51
ZAHVALA ZA POMOČ	- Franci Jereb	52
FILATELISTIČNA KARIKATURA	- Silvester Bajc	16,19,21

FILATELIST je glasilo Filatelističnega društva Idrija, p. p. 111, 5280 Idrija.

Izhaja vsaj enkrat letno v nakladi 100 izvodov.

Odgovorni urednik: Franci Jereb. Tehnični urednik: Ljubo Ukmar.

Lektor: Janez Kavčič. Tisk: Franci Jereb, Ljubo Ukmar.

UVODNIK

Filatelija v kriznem letu 2010

Franci Jereb

Ne, v sami filateliji ni nobene krize, ki bi sovpadala z gospodarsko krizo na koncu prve dekade 21. stoletja. Seveda lahko vsak filatelista tudi zgubi službo ali se mu znižajo dohodki. Zato se mora začasno odreči filatelističnim nabavam, vendar se ljubezni sami do nje verjetno ne odreče. Je pa filatelija že dalj časa v čudni situaciji: po eni strani v zatonu, po drugi v obilju.

Zanimanje mladih je usmerjeno v cvetoče medmrežje in navidezno resničnost računalništva, ki golta ure mladih, jih polni z logiko in širokimi idejami »številnih življenj«, ki jih imajo na razpolago v igricah, kljub hitrim in obilnim stikom z vrstniki in ostalimi pa ne znajo več vzpostavljati realnih odnosov med seboj in s starejšimi. Koga še zanima staromodno razvrščanje malih poslikanih papirčkov s pisem, ki jemljejo ure očetom in starim očetom, izjemoma kaki mami. In tako imamo krizo tudi v filateliji. Članstvo se oži. Težko bi v naš bilten vnesli redno rubriko »Zagnani mladinci iz naših vrst«.

Pa vendar se sonči filatelija v preobilju materiala, ki postaja iz leta v leto še cenejši in dostopnejši. Stari filatelisti po naravnem redu zapuščajo ta svet in njegove znamke in včasih se malo manj starim nasmehne sreča, da si ob tem obilno dopolnijo svoje zbirke po znosni ceni, če si prstov ob zapuščinah ne omastijo prekupčevalci. Ti očitno še vedno znajo izkoristiti povpraševanje z visokimi cenami. Svojcem pokojnega filatelista vsekakor ne povedo, koliko je od njih kupljeni material resnično vreden. Zanimivo pa je, da svoji dragocene zapuščinske zaloge raje za majhno ceno prodajo takim, kot pa domačim ljubiteljem v društvih, ki jih imajo vedno na piki, da bi le kaj radi dobili zastoj. Brez posrednikov bi bili oboji na boljšem.

»Obilje« v filateliji povzročajo tudi brezštevilne nove izdaje znamk nekaterih držav, ki so namenjene skoraj izključno zbiralcem in se v funkciji svojega osnovnega namena komajda kdaj nalepljene znajdejo v rednem poštnem prometu med ne-filatelisti. Marsikdo zaradi te inflacije izdaj, tudi v nekoč filatelistično »resnih« državah, le še dopolnjuje zbirke prejšnjih desetletij, saj zbiranje celotnih letnih izdaj posameznih držav ni več smiselno. Tudi preobilje je torej lahko kriza. In tako preobilje se dogaja v času, ko elektronska sporočila številčno visoko presegajo klasične pisne stike in še dodatno v času, ko verjetno nad 90 % klasične pošte ni več opremljene s poštno znamko.

Astronomske cene okrog 60 let starih izdaj domačih znamk so pristale precej nižje, kot so bile in so zato zdaj že dostopne tistim, ki z njihovimi nakupi pred 40 leti niso hoteli ali zmogli obremenjevati družinskih proračunov. Tako dragoceni »esperanto« in »vlakci« v blokih niso več nedosegljivi.

Znamke tudi niso več izključno papir z zobci in lepilom, saj številne državne pošte kar tekmujejo v tem, kdo bo izdal znamko na zanimivejšem materialu (tканinsko, kovinsko, lončeno,...) ali z zanimivejšim načinom tiska. Nekatero pošto (poznate katero?) pa gledajo le na najnižjo ceno tiska in na čimbolj ceneno oblikovanje: vsaj na zunaj zgleda tako, domišljija pa opazovalcu včasih prepušča možnost razmišljanj o (finančnih) igrah v ozadju takih izbir »najcenejšega« ponudnika.

Tudi vabljava ponudba osebnih znamk bogati (in presega) zbiralske možnosti in spravlja v obup zbiralce, ki ostajajo brez možnosti, da bi zbirke izpopolnili, kar se je doslej delno dogajalo le zbiralcem znamk z napakami v tisku.

Dostopnost velikih zbiralskih sejmov in avkcij tudi pripomore h konjunkturi filatelije. Kogar zanima se lahko večkrat letno udeleži velikih prodajnih prireditev tako v Sloveniji kot v krogu nekaj sto km od doma in tako lahko primerja stanje cen in ponudbe. Še vedno pa kak »dragulj« za svojo zbirko najde na lokalnem boljšem sejmu. Aja, saj res: je Idrija res premajhna za občasni boljši sejem, ker »se v tej luknji nič ne spleča«? Ali bi se mogoče oju-načilo Cerkno in prirejalo »Somn pha«?

Članstvo našega društva se je osulo na štiri desetine. Ne, ni jih toliko umrlo. Nekaterim je majhna članarina previsoka, društvo in njegove ugodnosti premalo zanimive. Lahko jih je zbiralska žilica popustila. Vabim vse vas, ki imate navdušenje in ideje, da jih v okviru društva poskusite uresničiti. Aktivirajte se in ne čakajte nas, saj mogoče mi do vaše zamisli ne znamo priti. Formalni forum je postavljen, le napolnimo ga z idejami. Nikakor ni predsednik društva tisti, ki se mora vsega spomniti, saj tudi dirigent ne igra vseh inštrumentov v orkestru.

Zbirati pa je še vedno privlačno

KRONIKA FD IDRIJA 2010

Franci Jereb

Malo pred občnim zborom, 6. maja 2010 smo ob odprtju prenovljenega objekta A v PB Idrija izdali spominsko obeležje ob otvoritvi in škofovem blagoslovu celostne gradbene prenove stavb tega slavnega idrijskega zavoda, ki se je godila v 16 letih: 1994, 1997 in 2010, vsakokrat po en trakt. Imena S, L in A so dobili objekti po zapisu v logotipu bolnišnice (avtor: Nande Rupnik), kar pomeni Spes (upanje), Libertas (svoboda) in Amor (ljubezen). V zadnji kroniki sem izdajo napovedal, izvedena pa je bila uspešno v Nandetovem avtorstvu kot osebna znamka, priložnostni poštni žig na domači pošti tistega dne in priložnostna ilustrirana filatelistična pisemska ovojnica. Bilo je zelo slovesno.

Društveni člani smo se zbrali na občnem zboru 23. maja 2010. Po več letih smo dosegli kvorum za veljavnost zbora že v začetku, da ni bilo treba čakati slavne pol statutarno predpisane ure, kar dovoljuje zborovanje tudi manj kot polovici članstva. Sprejeli smo poročila vseh, ki so imeli o svojem delu in funkcijah kaj povedati. Seveda je malokdo zvedel kaj novega, saj večina delo sproti spremlja in pozna, ker nas je malo. V splošni debati o prihodnosti društva je bil najbolj zanimiv predlog, da bi dejavnost društva razširili tudi na numizmatiko, eventualno tudi na kartofilijo in druga možna področja zbirateljstva. Čeprav se večina filatelystov ukvarja še s kakim drugim zbiranjem, predlog za formalizacijo take spremembe statuta (in imena) ni bil sprejet. Kako pa bo v prihodnje, bomo še videli.

Ob tem srečanju je po tradiciji izšel obširen Filatelist št. 23. Prejeli ste ga. Upam, da ga je bilo vredno pripraviti in da vam bo tudi štiriindvajseti teknil.

foto: Vojko Rejc

Redno smo se srečevali ob nedeljah, občasno tudi ob drugih dogodkih, ki so nas združevali – kot filateliste in kot prijatelje. Na drugem, neformalnem delu nedeljskih srečanj smo ob kavici in zburanju prebave z aperitivi pred kosi-

lom križem in počez debatirali o zadevah, ki so filatelija, ki se dogajajo ob filateliji in ki jih filatelija povzema s svojimi sporočili, ali bi jih lahko.

Ne bom rekel, da smo zbirali znamke, ker to počnemo nekako vsak zase, bilo bi pa za razmisliti, če je kak način, da bi uredili kako društveno zbirko, ki ne bi odšla v neznano, kadar njen lastnik odneha ali obnemo. Predvsem mislim pri tem na zbirke, ki predstavljajo idrijske teme ali dejavnosti: rudarstvo, čipkarstvo, naravoslovje in mogoče še kaj. Take zbirke bi lahko bile v ponos taki ali drugačni stalni zbirki v mestu. Zavedam se pri tem številnih problemov, od finančnih do psiholoških, pa vendar bi včasih ne bila odveč kaka debata o tem, da bi bila ob ugodni priliki zadeva že domišljena.

Nadaljevali smo z večjim delom zastavljenega letnega programa, ki je predvidel delno prenovu odbora društva, nabavljanje in delitev rednih slovenskih izdaj znamk, redne izdaje obeležij, reden odkup (manj ponudbo) iz krožne menjave, v dokaj mirnem počitku pa smo pustili spat predvideni zbornik.

Filatelistično društvo Idrija
Ustanovljeno 9. avgusta 1949

Merkur

Domov Novice Naši zapisi Glasilo Obeležja Fotogalerija Karikature

O društvu
Akti
Članstvo
Kontakt
Arhiv
Povezave

Redna srečanja članov društva so
vsako nedeljo med 9. in 11. uro
v prostorih stare osnovne šole v Idriji,
Prelovčeva 2, glavni vhod-levo, 1. nadstropje desno, vogalna učilnica.

Srečanja so brezplačna
in se jih lahko udeležijo tudi nečlani.

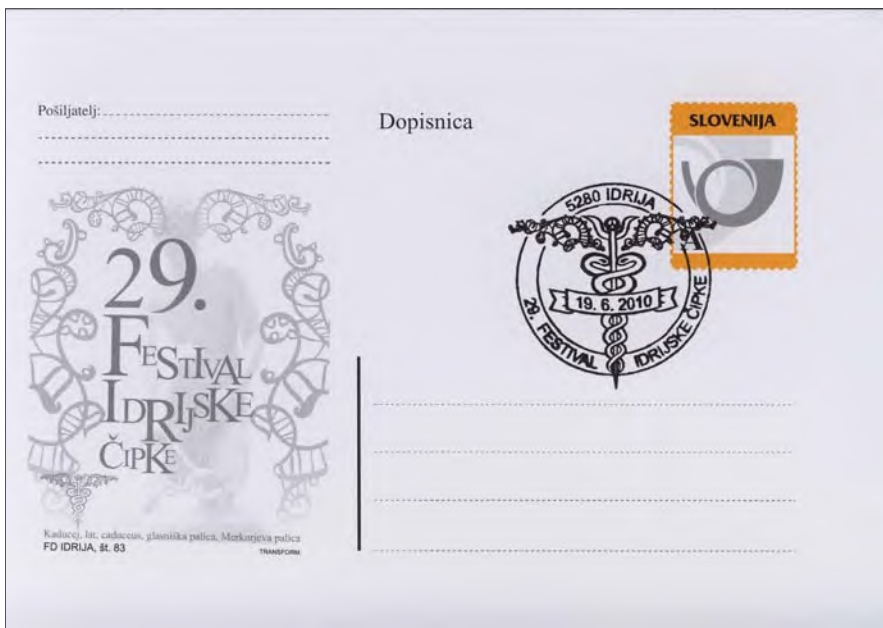
Vabljeni!

Spletna stran <http://fd-idrija.icra.si/> našega pridnega Srečka res ni prejela množice člankov za objavo, živi pa in radovednemu ponudi več kot le ključavnico za vpogled v naše društvo. Seveda bomo s hvaležnostjo objavili vaše filatelistične ugotovitve ali v Filatelistu ali na spletni strani, če le ne bodo preostre do kogarkoli.

Udeležili smo se škofjeloške filatelistične razstave ob 520-letnici rudarskih stikov med Škofjo Loko in Idrijo in 50-letnici Rudnika urana Žirovski vrh, nekateri le ob slovesni otvoritvi, Nikolaj Jereb pa aktivno z razstavljenimi filatelističnimi materiali. Pa tudi drugi razstavljaev, predsednik škofjeloškega FD, gospod Srečko Beričič, je naše kotline cvet in celo Nikolajev sošolec.

Razveselila nas je sodba v imenu ljudstva, ki nas oprošča plačila kazni za predlansko davčno malomarnost. Nova strokovna pomoč pri finančni rutini se je izkazala in smo ji hvaležni za opravljeno delo. Razveselila nas je tudi diploma, ki za dveletje 2008/09 naše društvo razvršča na tretje mesto v Sloveniji. Seveda pa je posebna čast in veselje za društvo tudi odobritev in svečana podelitev Koširjeve nagrade za življenjsko filatelistično delo našemu dolgoletnemu in zaslužnemu predsedniku in prijatelju Nikolaju Jerebu.

Znatno število članov se je novembra s Tolminci ali po svoje zapeljalo v Verono, kjer še vedno ni sledu o krizi zbirateljstva vseh vrst. Sam tokrat v Verono nisem mogel, uspelo pa se mi je udeležiti obsežne razstave znamk na Ptujski gori ob slovesnosti 600-letnice božjepotne bazilike na Ptujski gori in dveh drugih takih romarsko-filatelističnih slovesnostih: visoko obletnico sv. Višarij so v dvotedenskem razmiku počastili najprej filatelisti na pošti Kranjska Gora z osebno znamko in priložnostnim poštnim žigom, nato pa še v Trbižu, kjer je bil ob izdaji (nedeljskega !) priložnostnega poštnega žiga in serije priložnostnih poštnih ovojnica na višarsko temo večji filatelistični shod z obsežno razstavo. S sočlanom Jankom Štampflom sva se, seveda z uradno žigosanimi ovojnicami, z gondolo zapeljala tudi do višarske božjepotne cerkve in nekatere požigosala še z žigom cerkvene pisarne, kot dokaz, da so bile ovojnice na proslavljenem mestu. Janko Štampfl me je popeljal tudi po razstavi (deloma filatelistični) o obdobju Ilirije pod Francozi pred 200 leti v Ljubljani. Lahko bi rekli, da je bila razstava predfilatelistična, saj seveda o znamkah takrat ni bilo sledu,

so pa pisma in žigi sami osupljiv dokument dobe, ko Idrija še ni imela polnopravne pošte, ampak le nekakšno podenoto.

Kaj pa naše izdaje?

Ob čipkarskem festivalu smo, na dan otvoritve, izdali dotiskano dopisnico (FD Idrija št.83) in priložnostni poštni žig, oboje z motivom krilate palice, kaducejem rimskega boga Merkurja, izrisanim s stilizirano čipko avtorja Dada Andderja, ki se je priženil v Idrijo in očitno želi biti aktiven.. Se priporočamo še kdaj. Kot običajno smo imeli tudi svojo informativno stojnico na festivalu. Žal je bilo letos kar nekaj slabega vremena, ki ni najprimernejše za razstavljanje filatelističnih vsebin na prostem. Ob skupni otvoritvi vseh festivalskih razstav na šoli je zbranim filatelistične eksponate in naše obeležje predstavil Nikolaj Jereb.

Občinski praznik na dan sv. Ahacija, 21. junija, je bil le 2 dni kasneje. Tokrat nismo obeležili znamenite osebnosti, ampak znamenito jed. Na osebni znamki in priložnostni poštni ovojnici smo ta dan slavili idrijske žlikrofe, ki so marca 2010 postali z zakonodajo evropske unije priznana in zaščitena kulinarična posebnost. Oboje skupaj je dopolnil priložnostni poštni žig z žlikrofom avtorja Nandeta Rupnika. Na slovesni seji občinskega sveta v gradu sem spregovoril par besed v imenu FD Idrija. Zahvaljujem se občini in ICRI Idrija za veliko pomoč pri obeh junijskih izdajah.

Ob obeh junijskih izdajah smo postavili v čipkarski šoli razstavo večkrat mednarodno nagrajenih filatelističnih listov člana Andreja Borisa Rupnika,

ki prikazujejo odkritja in raziskave človeštva skozi zgodovino. Nekateri obiskovalci so se v tematiko kar poglobili, sam pa sem ugotovil, da sem jo lahko malo natančneje spoznal šele po 5 urah sistematičnega ogledovanja in študija (seveda medtem ko sem dežural na razstavi). Bravo Boris !. Seveda smo dodali še dve vitrini prigodnih čipkarskih tem.

foto: Ljubo Ukmar

V začetku oktobra smo počastili še enega rojaka iz preteklih stoletij, ki je pred 200 leti v Ljubljani ustanovil Botanični vrt: Frančiška Hladnika, duhovnika, pedagoga, botanika. Obležje smo časovno umestili na prvi dan trajanja mednarodnega znanstvenega posveta o tem raziskovalcu, ki so ga v Idriji pripravili Mestni muzej Idrija, Muzejsko društvo Idrija Cerčno in Botanični vrt iz Ljubljane. Izdali smo osebno znamko s portretom slavljence, priložnostni poštni žig in ovojnica pa prikazujeta eno od rastlin, ki je poimenovana po njem: Hladnikov volčič ali *Scopolia Hladnikiana*. Latinsko ime vsebuje kar dva »Idrijčana« in je zato nekaj posebnega. Ta volčič bi zato smeli proglasili za občinsko rožo (tudi vsaka zvezna država ZDA ima svojo državno rožo in ptico). V naše »simbole« je rožo prerisal s svojega vrta naš akademski slikar in zagnani ljubitelj idrijske narave in narave Idrije Rafko Terpin.

Javna občila so nas tudi v letu 2010 spremljala in o našem delu poročala, nismo pa v 2010 imeli posebnih prireditev na radiu ali TV, kot ob 60-letnici.

Upravni odbor društva je imel 4 sestanke, dostikrat pa smo tekoče zadeve usmerjali kar z dogovarjanjem ob nedeljskih sestankih. Na sestankih v 2011 smo začrtali program izdaj za leto 2011, ki ga bomo dali v potrditev na občnem zboru. Profesor Janez je pripravil obsežen seznam obletnic dogodkov iz zgodovine, da smo našli teme.

Sej FZS se je pridno udeleževal in nas o tem obveščal Silvester Bajc, ki tudi skrbi za redn pretok zvezkov krožne menjave pri nas in preizkuša svoje živce ob seštevalnih napakah naših zneskov pri odkupljenih znamkah iz njih.

Na spodnejdrijski šoli slabo kaže filatelističnemu krožku. Profesor Janez Kavčič, ki povsod navdušuje z besedo in idejami, je uspel nekajkrat zbrati mlade v 2010. Razlogov za to je več. Nihče ni kriv za to. Sklenili smo vsaj malo podpreti delo kakega aktivnejšega krožka v Sloveniji s filatelističnimi izdajami, ki jim jih lahko pošljemo. V začetku marca smo že poslali 21 spominskih izdaj našega društva filatelističnemu krožku, ki deluje na OŠ Martina Krpana v Ljubljani. Njihovi krožkarji bodo razstavljali na letošnji mladinski razstavi FIRAM-LA v Trbovljah. Našega darila so bil zelo veseli in so nam v zahvalo poslali njihovo prvo spominsko izdajo.

Z bližnjimi poštami smo zgledno sodelovali. Po »delegatskem sistemu« smo z božično novoletnimi voščili obiskali nekatere najprizadevnejše ter jim obljubili še več druženja v 2011. Se spomnite piknika na Pšenku? Je v predlogu plana za 2011.

Staranje članstva potrjujeta dva umrla člana, Viktor Likar in prvi predsednik društva Vinko Vršec, pa tudi veliko slavje ob 70-letnici Nikolaja Jereba in kar rafal štirih 60-letnic, ki so v kratkem zaporedju po novem letu 2011 doletele kar 4 člane rednih nedeljskih srečanj: Ivija, Ljubota, Vojkota in mene. Miran je dočakal 55 let: številni smo bili zato deležni žlikrofov. Če visoka leta niso dobra za kaj drugega so pa prilika, da se v društvu še bolj neformalno družimo, se veselimo in prijateljujemo. Člani od Ljubljane do Tolmina se kot prijatelji srečujemo za isto mizo in nazdravljamo. Prav ob zadnjem takem kosilu pri Kobalu smo ugotavljali, da je, recimo, v Tolminu nad 30 filatelistov, pa nimajo zadosti volje za društveno zbiranje.

Med člani imamo Ljubljance (dva) in Tolmince (žal le še enega), da o krajih UE Idrija ne govorim. Ker pa imamo mednarodne tendence, smo »delegata« Igorja Bončina poslali za dalj časa na Kitajsko.

Lado Štravs, novi član UO, se je zavzel za naše društvene materialne zaloge in literaturo in kaže, da bo kmalu vse pregledno urejeno in popisano. Kaj pa program 2011? Ker se Pošta Slovenije ni odločila zaznamovati obletnice idrijskega potresa, bomo to vrzel poskusili zapolniti sami z ustreznim obeležjem. Enako moramo po tradiciji storiti ob čipkarskem festivalu in ob občinskem prazniku junija. Predlagamo aktualno temo: Idrija, alpsko mesto 2011. Konec leta pa želimo obeležiti okroglo 100. obletnico rojstva idrijskega rojaka Nikolaja Omerse.

Ker do potresne obletnice še ne bo občnega zbora, smo se zadev že lotili. Naj pojasnim:

Največji potres v zgodovini Idrije (večji je bil kakih 150 let pred začetkom mesta) se je zgodil 26. marca 1511 po sedanjem, gregorijanskem koledarju. Dejstvo pa je, da je papež Gregor Veliki zapovedal ta koledar šele februarja 1584 in se je v Evropi udejanil šele oktobra 1584. Po starem julijanskem koledarju pa se je na dan idrijskega potresa pisal datum prvi april 1511. Prvi dan v mesecu so po rimski navadi imenovali kalende, petnajsti dan meseca pa ide. Tako na škofjeloških spominskih ploščah datirajo potres na dan aprilskih kalend.

Pripravljamo torej izdajo na temo 500-letnice velikega potresa na idrijskem prelomu ob aprilskih kalendah. Na gradu Gewerkenegg bo 26.03.2011 potekal mednarodni simpozij na temo potresov. Vodilno strokovno vlogo na njem bo imel poleg domačih geologov univerzitetni profesor, priznana avtoriteta

pri raziskovanju potresov, tajnik svetovne seizmološke zveze, znan tržaški filatelista Peter Suhadolc. Prav on bo prispeval tudi na to temo ubrano filatelistično razstavo. Kako pa bo nam uspelo z obeležjem, nam bo znano nekaj dni pozneje, takoj po obisku Collecte v Ljubljani, ko se zberemo na občnem zboru.

Naša št.: 2/30- <i>9065</i> /1-10 DP Vaša št.: Datum: 24. 8. 2010	 POŠTA SLOVENIJE Pošta Slovenije d.o.o. Sektor za trženje Slomškov trg 10 2500 MARIBOR telefon: (02) 449 2000 telefaks: (02) 449 2371 e-pošta: info@posta.si www.posta.si
FILATELISTIČNO DRUŠTVO IDRJA g. Franci Jereb, predsednik Prelovčeva 2 5280 IDRJA	
<i>PREDLOG ZA IZDAJO RAZGLEDNIČNE ALI ILUSTRIRANE DOPISNICE</i>	
Spoštovani g. Jereb, zahvaljujemo se vam za predlog za izdajo razglednične ali ilustrirane dopisnice v letu 2011, s katero bi zaznamovali 500-letnico velikega potresa na Idrijskem. Komisija za izdajo poštne vrednotnice bo predlog obravnavala na naslednji seji, ki bo predvidoma v septembru 2010. O odločitvi komisije vas bomo pisno obvestili.	
Lep pozdrav, Sabina Podkrižnik, univ. dipl. ekon. direktorica Sektorja za trženje	

Skupaj še s pol ducata drugih društev, filatelističnih, zgodovinskih, geoloških in podobno smo v letu 2009 predlagali Pošti Slovenije uradno izdajo »potresne znamke« ob tej okrogli obletnici. Pa ni uspelo. Leta 2010 smo Pošto Slovenije spodbujali, da bi izdala marca 2011 vsaj kako ilustrirano poštno dopisnico ob tej obletnici. Tudi neuspešno. Kaže, da omenjanje obletnic potresa nekatere preveč spominja na možnost ponovitve katastrofe in se temu raje izognejo. Osebno pa menim, da se lahko priporočimo Gospodarju sveta, ki je na aprilske kalende 1511 dopustil zakonom narave rušilni potres, naj naslednjega v svoji milosti planira ob grških kalendah tega stoletja. Kdaj bodo te kalende*.

* Iz rimskih časov je izraz »ob grških kalendah« (ad calendae Graecas) vedno pomenil »o svetem nikoli« oz »nikdar«, ker Grki niso poznali kalend.

PSIHIATRIČNA BOLNIŠNICA IDRIJA

Nande Rupnik

Filatelistična obeležja ob zaključku prenove tretjega bloka PBI

V četrtek, 5. maja 2010 so v PB Idrija predali svojemu namenu tretjo v celoti obnovljeno stavbo bolnišnice. S to investicijo se je končala celostna prenova najpomembnejših delov bolnišnice, ki se je pričela že leta 1994.

V sprejemni avli prvega adaptiranega objekta je na stene vkomponirana monumentalna stenska poslikava v tehniki sgraffita z naslovom CIRCULUS VITAE (Življenjski krog), ki ga je izdelal domači slikar, delavec bolnišnice Nande Rupnik. Ob zaključku likovne stvaritve je prikazan HERMESOV PEČAT ali »Vesoljni znak luči«, ki predstavlja najidealnejši proporcijski ključ in popolno soskladje kvadrata, trikota in kroga. Stranicam trikotnika je avtor dodal še pomenljive besede: SPES (Upanje), LIBERTAS (Svoboda) in AMOR (Ljubezen). Ta dopolnjen Hermesov pečat je takrat postal tudi logotip PB Idrija.

foto: Ljubo Ukmar

V sklopu slovesnosti zaključka prenove, katerega pokrovitelja sta bila varuhinja človekovih pravic Zdenka Čebašek Travnik in bivši minister za zdravje Borut Miklavčič, se je Filatelistično društvo Idrija odločilo, da na svoj način obeleži ta pomemben dogodek. Svojemu dolgoletnemu sodelavcu Nandetu Rupniku, vodji delovne terapije v PBI, so zaupali oblikovanje priložnostnega poštnega žiga, spominske poštne ovojnice in osebne znamke.

Pečat je zasnovan tako, da je v sredini postavljen logotip bolnišnice, s katerega se v spirali proti zunanjemu robu odvija priložnostni napis: PSIHIATRIČNA BOLNIŠNICA IDRIJA NA POTI UPANJA, SVOBODE IN LJUBEZNI- 5280 IDRIJA, 6.5.2010. Spirala skuša ponazoriti uspešno razvojno pot bolnišnice in predstavlja še eno oblikovalsko možnost realizacije priložnostnih poštnežigov.

Na priložnostni poštni ovojnici (FD Idrija, št. 82) je s foto izseki najpomembnejših stavb, letnicami prenove in črkami S, L in A, ki danes obeležujejo posamezne oddelke, likovno prikazana pot obnove in razvoja PBI v sodobno, visoko strokovno polivalentno v svoj prostor in čas zavrto zdravstveno ustanovo.

Osebnostna znamka prikazuje zunanji videz zadnjega prenovljenega objekta v vsej novi lepoti. Ob zgornjem robu je izpisano polno ime ustanove, v spodnjem desnem kotu pa je dodan še logotip bolnišnice.

Za otvoritveno priložnost je bila v novi seminarski dvorani postavljena tudi filatelistična razstava idrijskih filatelistov na tematiko zdravstva, ki je bila javnosti na ogled še naslednjih deset dni. Razstavljeni eksponati ter priložnostna filatelistična obeležja so bila v sklopu otvoritvene slovesnosti gostom, zaposlenim in zainteresiranim izčrpno predstavljena in obrazložena.

foto: Ljubo Ukmar

Logotip Psihiatrične bolnišnice Idrija

Harmonično usklajena kompozicija treh arhetipskih likov: KROGA, KVADRATA in TRIKOTA poznana kot HERMESOV PEČAT ali VESOLNI ZNAK LUČI, predstavlja najpopolnejši proporcijski ključ, univerzalni modul, neštetokrat uporabljen pri snovanju velikih arhitekturnih stvaritev od prastarega Salomonovega templja v Jeruzalemu do recimo novodobne palače OZN v New Yorku.

Ta VESOLNI ZNAK LUČI, torej kažipot iz teme in sence, se v naši bolnišnici VIZUALNO pojavi prvič kot optimistična sklenitev ŽIVLJENJSKEGA KROGA (CIRCULUS VITAE) na sgrafitu v avli 1994 leta obnovljenega objekta S. Pri našem delu pa nas ta ideja spremlja že od prvih dni delovanja naše bolnišnice.

Našo pozornost je v prvem koraku pritegnila predvsem oblika trikota. Zakaj prav trikota? Morda zato ker nam predstavlja vse, kar je pod bremenom dneva močno upognjeno ali zlomljeno, mi pa se trudimo vse to ponovno povezati, uravnati in utrditi. Morda zato, ker nas ostri koti trikotnika spominjajo na vse tisto, kar je preveč špičasto, in boli, če zadene nas ali bližnje. Mi bi želeli vse to vsaj malo obrusiti, malo bolj zaobliti, če že ne do popolnosti kroga pa vsaj do kvadrata. Morda zato, ker klinasta oblika trikota ponuja misel na vse v naših bolnikih težkega, boleznega, preveč zakoreninjenega, moteče vraščenege, motečega. Mi pa želimo pomagati, vse to izkoreniniti, preseči da bi bilo življenje spet znosnejše, lepše in zadovoljno.

Zato smo ob stranice tega trikota dodali tri pomenljive besede: SPES, LIBERTAS, AMOR – UPANJE, SVOBODA, LJUBEZEN. Dante je nad vhod v pekel v svoji Božanski komediji zapisal: «Pustite upe vse, vi ki vstopate!»

V naši hiši je ravno nasprotno. K nam prihajajo ljudje, včasih z zadnjim žarkom upanja, da se bodo prav v hiši na griču razrešili in osvobodili svojih največjih težav in problemov. Mi ljudje v belem in modrem pa imamo neizmerno upanje, da se bo to ob naši strokovni in človeški pomoči čim prej uresničilo. ZATO UPANJE.

KAJ PA SVOBODA? V tako občutljivem procesu kot je psihiatrično zdravljenje, je občutek svobode, neprisile, sprejetosti in zaupanja, za pozitiven izid obravnav neizmerno potreben v vseh pogledih ne samo v fizičnem. Pomembno je, da bolnik ob naši pomoči dobi uvid v svoje zdravstveno stanje,

svobodno sprejme in se vključi v ponujene terapevtske programe ter se nam pridruži kot kreativen in odgovoren sodelavec pri uravnavanju lastnega psihičnega ravnotežja.

ZAKAJ LJUBEZEN? Zdravnik oziroma zdravstveni delavec je sorazmerno lahko postati. Težje je na tej poti vztrajati. Pri razumevanju, obravnavanju in pomoči bolnikom včasih ni dovolj v času študija pridobljeno znanje, potrebne so tudi izkušnje. V nekaterih primerih tudi to ni dovolj. Za pravilne odločitve in ukrepanje je potrebna modrost in vest. Toda kdo poseduje vse te sposobnosti in moči? Kdo zmora leta vsakodnevno sestopanje iz sebe k sočloveku, zaznamovanemu z drugačnostjo? Zagotovo le srečneži, ki v sebi nosijo LJUBEZEN in so jo pripravljene nesebično podarjati še drugim. Ja, za to ljubezen.

Na vse to in na še nešteto neizrečenega, pri slehernem osebno skritega, naj nas spominjajo povezani krog, trikot in kvadrat s pomočjo upanja, svobode in ljubezni. To je in naj vedno ostane naš zaščitni znak.

ČIPKARSKI FESTIVAL NEKOČ IN DANES. MAR TUDI JUTRI?

Nevenka Podobnik

foto: Ljubo Ukmar

Letos v Idriji organiziramo 30. festival idrijske čipke. Lep jubilej, kajne? Še lepši, če se spomnimo, da je bil prvi festival, ki se je v začetnem obdobju imenoval tudi »dan klekljaric« ali »praznik klekljaric«, organiziran že pred 58 leti ali natančneje leta 1953. In vprašanje: od kod razlika 28 let? Leta 1966 je prišlo do prekinitve, ki so jo odgovorni možje takratne občine pripisali »razcepljenim silam«. Kljub optimistični ugotovitvi, da se prireditve za naslednji festival kar same ponujajo, le združiti bo potrebno razcepljene sile, se to ni zgodilo vse do leta 1986, ko je podjetje Čipka Idrija obeležila 40. obletnico, Čipkarska šola Idrija pa 110. obletnico obstoja in je čipkarski festival- tudi v počastitev obeh jubilejev - ponovno dobil domovinsko pravico v našem mestu.

In od leta 1986 dalje spremljamo novo dobo čipkarskih festivalov. Prireditve je postopoma prerasla v največji shod etnološkega, gospodarskega, izobraževalnega, kulturnega in zabavnega značaja, ki ni ostajala samo v okviru Idrije, pač pa je uspešno preraščala lokalne, slovenske in tudi evropske okvirje.

V tem novejšem času je bilo storjenih nekaj pomembnih korakov, ki so prinesli modernejša gibanja v nekoliko okostenelo in morda preveč v etnologijo usmerjeno čipkarstvo. Naj omenim samo nekatere:

1. Geografsko poreklo in Dežela idrijske čipke
2. Pogovori o tržni znamki Idria Lace (sicer nedokončani)
3. Sodelovanje s tekstilno fakulteto in slovensko oblikovalsko srenjo
4. Postavitev nove razstave »Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina«
v Mestnem muzeju Idrija
5. Evropski oziroma mednarodni projekti čipkarske šole.

Še vedno pa si nismo dovolj jasno odgovorili na vprašanje, za koga in s kakšnim namenom sploh organiziramo festival idrijske čipke? Zaradi trgovcev z idrijsko čipko? Zaradi klekljaric? Zaradi čipkarske šole? Zato, ker je pač treba, da ima tudi Idrija svojo množično prireditev?

Če si bomo znali dovolj prepričljivo odgovoriti na to vprašanje, bo naslednjih 30 festivalov idrijske čipke zagotovo lažje organizirati.

Po mojem osebnem premisleku festival idrijske čipke organiziramo z namenom, da bi v prihodnosti čim več naših občanov in občank izboljševalo svoj ekonomski položaj z vsemi aktivnostmi, ki so povezane s čipko: s klekljanjem, z oblikovanjem, s ponudbo raznovrstnih izdelkov, z izobraževanjem, z risanjem, s turizmom...

Da bi to dosegli, pa smo - mislim vsaj - pri vprašanju, ki so si ga mnogi že postavljali, pa si ga postavimo še vsi tisti, ki bi lahko prispevali k organizaciji festivala: ne sprašuj, kaj lahko festival idrijske čipke naredi zate. Vprašaj se, kaj lahko ti storiš za čipkarski festival.

Idrija ima enkratno možnost, da se s svojo dragoceno zgodovinsko dediščino, kamor čipkarstvo poleg rudarstva nedvomno sodi, vedno znova postavlja na svetovni zemljevid - vendar samo in edino z veliko novimi idejami, z množico posameznikov in organizacij - skratka naj naš moto postane: Čipkarski festival smo mi vsi- seveda organizirani in pripravljeni vsako leto znova povabiti med nas množico gostov in prijateljev. In tako bo morda odpadlo vsakoletno kupčkanje z dopustniškim časom, z odpiralnim časom razstav, ki da jih nihče ne obišče, in ne nazadnje z datumom organizacije ključnih prireditev čipkarskega festivala. Postanimo resnično klekljarsko središče, živo, živahno, razposajeno... Sprejmimo naše goste z veseljem in zanimanjem. Povabimo jih v naše vsakodnevno življenje skozi celo leto in ne samo za en vikend v letu. Ni lepo od nas, da po prevečkrat praznem Podreccovem trgu hodijo skoraj preplašeni turisti in z začudenjem sprašujejo: »Kaj se dogaja? Kje so ljudje?«

Izzivov za prihodnost je še veliko. Naj jih naštejemo vsaj pet, ki se že zelo dolgo pojavljajo v mislih in načrtih odgovornih ljudi – da, pojavljajo in se sramežljivo skrijejo, pa spet pokukajo na svetlo in spet poniknejo.

1. Center idrijske čipke kot povezovalce velikega števila klekljaric, inštitucij in podjetij še vedno ne deluje
2. Idrijska čipka še vedno nima svojega imena vredne monografije
3. V mestu še vedno pograšamo spomenik vsem generacijam idrijskih klekljaric

4. Sodelovanje idrijskih nosilcev na področju čipkarstva z najvišjimi izobraževalnimi ustanovami v državi še vedno nima svojega systemskega okvirja.
5. Projekt tržne znamke Idria Lace je še vedno v začetnih povojih iz leta 2005
Pet projektov za naslednjih pet festivalov?

Za zaključek bi se želela vrniti na začetek - h klekljaricam. Saj veste? To so ženske - naše mame, babice, tete, sosede, sestre, sodelavke – mlade in malo manj mlade – izobražene in malo manj izobražene- delavke, kmetice, intelektualke, gospodinje, upokojenke..., ki s svojim znanjem in s svojimi rokami z neverjetno spretnostjo in vztrajnostjo dan za dnem ustvarjajo klekljane umetnine že več kot tri stoletja na prav poseben način, ki ga občudujemo vedno znova. Kažejo nam, da je tudi v današnjem, človeku preveč odtujenemu času moderne tehnologije in globalizirane ekonomije, mogoče ustvarjati z lastno pametjo in lastnimi rokami. Prevečkrat pozabimo nanje. Pomagajmo jim, da bodo lahko s svojim enkratnim znanjem zaslužile več. Povejmo jim, da jih občudujemo in dajmo jim na čipkarskem festivalu tisto mesto, ki jim pripada – prvo mesto.

Zato si odgovorimo na vprašanje iz naslova: da, čipkarski festival tudi jutri!!!

IDRIJSKI ŽLIKROFI

Ivica Pirih

Idrija in njena okolica sta že od sredine 19. stoletja poznani po idrijskih žlikrofih. Njihovega izvora se zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov ni nikoli ugotovilo. Idrijski žlikrofi so narodna jed iz testa, polnjena s krompirjevim nadevom ter značilno oblikovana. Zaradi tradicionalnega postopka izdelave in tradicionalnega recepta je MKGP leta 2002 uradno zaščitilo tradicionalni ugled idrijskih žlikrofov, v letu 2010 pa so idrijski žlikrofi pridobili znak EU »zajamčena tradicionalna posebnost«. Društvo ter vključeni izdelovalci so prvi certifikat za izdelavo idrijskih žlikrofov pridobili v letu 2005.

Izdelava idrijskih žlikrofov je dolgotrajna in poteka v več fazah. Najprej je potrebno pripraviti testo. Temu sledi izdelava nadeva za žlikrofe, ki je sestavljen iz krompirja, zaseke ali prekajene slanine, čebule, začimb in dišavnic. Iz nadeva se oblikuje enakomerne, za lešnik velike kroglice. Nato se testo na tanko razvalja in nanj polaga kroglice nadeva, testo se zaviha in med kroglicami stisne, da se prime in dobi nekakšna ušesca. V vsak žlikrof se zgoraj vtisne vdolbinico in na ta način dobijo žlikrofi značilno obliko klobuka. Žlikrof je tako končan, sledi še zadnja faza izdelave – kuhanje. Idrijske žlikrofe se ponudi zabeljene z ocvirki, z različnimi mesnimi in drugimi omakami.

Danes so pogosto na jedilnikih idrijskih in okoliških gospodinjstev, saj jih zna izdelati marsikatera gospodinja iz teh krajev, za prodajo pa jih izdeluje 5 certificiranih izdelovalcev.

Z idrijskimi žlikrofi postrežejo v nekaterih gostilnah, ki so označene s prepoznavnimi rumeno-rjavimi tablami in napisom »Nudimo tradicionalno jed« ter znakom Društva za promocijo in zaščito idrijskih jedi.

Idrijski žlikrofi so jed, ki je v današnjem času zelo aktualna in njihova proizvodnja ter potrošnja močno naraščata. Letno se jih izdelava več kot 50 ton. Gospodinje, ki kupujejo zamrznjene idrijske žlikrofe, jih cenijo predvsem zaradi dobrega okusa in zelo hitre priprave. Pomembno je poudariti, da idrijski žlikrofi ne vsebujejo nobenih konzervansov, barvil ali ojačevalcev okusa.

Način priprave je zelo enostaven: zamrznjene žlikrofe se strese v vrelo osoljeno vodo in kuha, dokler ne priplavajo na vrh. Omake, s katerimi se jih ponudi, so lahko raznovrstne in puščajo posameznikom veliko mero kreativnosti.

Recept za pripravo idrijskih žlikrofov je na strani 22.

Društvo za promocijo in zaščito idrijskih jedi, Mestni trg 1, 5280 Idrija, 05/37-43-914, bdi nad ustreznostjo in kvaliteto idrijskih žlikrofov.

Žlikrafi

Zastava idrijska vihra,
visita gor dva žlikrafa.
O srečna usta in črevo,
ki te jedi deležno bo!

Kdor je iz Idrije doma,
ga vedno in povsod štema.
Če kdaj bo Idrijčan tvoj gost,
sto žlikrafav mu ne bo zadost.

O žlikraf, žlikraf žlahtna jed,
je pesem treba ti zapet,
da čas se tvoj ne izgubi,
dokler Idrija pokonc stoji.

Živijo žlikrafi!

(iz pozabe izbrskal Nikolaj Jereb)

Zakonodaja določa sledeči recept idrijskih žlikrofov:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_PRAV4261.html
Surovine za pripravo idrijskih žlikrofov so:

1. testo:

- do 30 dag moke,
- 1-2 jajci,
- olje, voda ali mleko po potrebi, da testo nastane mehko;

2. nađev:

- 50 dag krompirja,
- do 5 dag ocvrkove masti (zaseke) ali prekajene sesekljane slanine,
- do 5 dag čebule,
- drobnjak,
- majaron,
- črni poper,
- sol.

Proizvajalec sam določi količino čebule in ocvrkove masti, vsekakor pa morata biti obe sestavini uporabljeni.

Proizvajalci, ki prodajajo zamrznjene žlikrofe, morajo zaradi ohranjanja senzoričnih lastnosti uporabiti manjšo količino začimb in debelejšje testo. Za isto količino nađeva se potrebuje za testo: 40-50 dag bele moke, do 4 jajca, olje, voda ali mleko po potrebi.

Surovine so navedene za 150 kosov idrijskih žlikrofov.

Zloženko sta ob prazniku Občine Idrija 2010 pripravila:

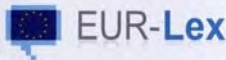
FILATELISTIČNO DRUŠTVO IDRİJA
P.P. 111, 5280 IDRİJA

DRUŠTVO ZA PROMOCIJO IN ZAŠČITO
IDRIJSKIH JEDI
MESTNI TRG 1, 5280 IDRİJA

IDRIJSKI ŽLIKROFI V EVROPSKI UNIJI ZAŠČITENA JED

Uradni list Evropske unije

Uredba Komisije (EU) št. 31/2010 z dne 14. januarja 2010 o registraciji imena v register zajamčenih tradicionalnih posebnosti (Idrijski žlikrofi (ZTP))

EVROPSKA KOMISIJA JE – ob upoštevanju Pogodbe o delovanju Evropske unije, ob upoštevanju Uredbe Sveta (ES) št. 509/2006 z dne 20. marca 2006 o zajamčenih tradicionalnih posebnostih kmetijskih proizvodov in živil ter zlasti prvega pododstavka člena 9(4) Uredbe, ob upoštevanju naslednjega:

- (1) V skladu s prvim pododstavkom člena 8(2) in členom 19(3) Uredbe (ES) št. 509/2006 je bila vloga Slovenije za registracijo imena „Idrijski žlikrofi“ objavljena v *Uradnem listu Evropske unije*
- (2) Ker Komisija ni prejela nobenega ugovora v skladu s členom 9 Uredbe (ES) št. 509/2006, je treba navedeno ime registrirati.
- (3) Vloga vsebuje tudi zaprosilo za zaščito v skladu s členom 13(2) Uredbe (ES) št. 509/2006. Navedeno zaščito imena „Idrijski žlikrofi“ je treba odobriti, v kolikor ni nobenega ugovora in če ni mogoče dokazati, da se ime na zakonit, splošno znan in gospodarsko pomemben način uporablja za podobne kmetijske proizvode in živila –

SPREJELA NASLEDNJO UREDBO:

Člen 1

Ime iz Priloge k tej uredbi se registrira.

Uporabi se zaščita iz člena 13(2) Uredbe (ES) št. 509/2006. (pripis spodaj)

Člen 2

Ta uredba začne veljati dvajseti dan po objavi v *Uradnem listu EU*.
Ta uredba je v celoti zavezujoča in se neposredno uporablja v vseh državah članicah.

V Bruslju, 14. januarja 2010

Za Komisijo

Predsednik

José Manuel BARROSOS

15.1.2010 Uradni list Evropske unije L 10/5 UL L 93, 31.3.2006, str. 1.

PRILOGA: Živila iz Priloge I k Uredbi (ES) št. 509/2006:

Skupina 2.4 Kuhane ali polnjene testenine, SLOVENIJA, Idrijski žlikrofi (ZTP)

Uporaba imena je pridržana. SL L 10/6 Uradni list Evropske unije 15. 1. 2010

Uredba (ES) št. 509/2006 je bila objavljena v UL EU 31. 6. 2006 10/6 in jo najdete na naslovu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0001:0011:SL:PDF>

Člen 12

Imena, označba in znak

2. Če se pri označevanju kmetijskega proizvoda ali živila, proizvedenega v Skupnosti, navaja zajamčena tradicionalna posebnost, se pri označevanju ob registriranem imenu navede bodisi znak. Skupnosti bodisi označba „zajamčena tradicionalna posebnost“.

FRANC HLADNIK (1773 – 1844) IN 200–LETNICA BOTANIČNEGA VRTA V LJUBLJANI

Janez Kavčič

Naravoslovec Pavel Grošelj je že leta 1939 v Zborniku Prirodoslovnega društva Idrijo označil za »botanične Atene«. Med klasiki idrijskega naravoslovja najvidneje izstopajo Joannes Antonius Scopoli (1723 – 1788), Balthasar Hacquet (1739 – 1815), Henrik Freyer (1802 – 1866), Jurij Dolinar (1794 – 1872), Karel Dežman (1821 – 1889), Julij Glowacki (1846 – 1915), Kajetan Stranetzky (1879 – 1918) in Marko Vincenc Lipold (1816 – 1883). Častno mesto med njimi zavzema tudi Franc (Francišek) Hladnik (1773 – 1844), rojen v Idriji 29. marca leta 1773.

Hladnik se je šolal na idrijski »glavni šoli« in na ljubljanski gimnaziji, doštudiral teologijo, vendar si je izbral profesorski poklic in znanstveno–raziskovalno dejavnost. Dolga leta je predaval na ljubljanskih šolah (normalka, gimnazija, visokošolska Centralna šola) in se vneto posvečal botaniki. V soglasju z guvernerjem Napoleonovih Ilirskih provinc maršalom Marmontom je leta 1810 ustanovil Botanični vrt za potrebe medicinskega in farmacevtskega študija. Po navedbi Henrika Freyerja je bilo v vrtu, ki ga je Hladnik vodil do leta 1834, že leta 1829 posajenih nad 2.200 domačih in tujih rastlin.

Kot izvrsten pedagog, mentor in strokovnjak je Hladnik vzgojil vrsto naravoslovcev, zlasti botanikov. Opravil je obsežne raziskave rastlinstva po slovenskih deželah in sodeloval z najvidnejšimi tujimi botaniki prve polovice 19. stoletja. Kar sedmero rastlin, ki jih je odkril, ohranja do danes njegovo ime. Ko je bil profesor na »francoskih« Centralnih šolah in dolgoletni ravnatelj ljubljanske gimnazije, se je zelo zavzemal za šolanje dijakov in študentov iz njegove rojstne Idrije.

Botanični vrt v Ljubljani je skupaj s predhodnicami Narodne in univerzitetne knjižnice najstarejša kulturna, znanstvena in izobraževalna ustanova z neprekinjenim delovanjem v Sloveniji. Ustanovljen je bil leta 1810 kot Vrt domovinske flore v okviru tedanjih visokih šol (École Centrale), ki so jih v času francoskih Ilirskih provinc (1809 – 1813) odprli v Ljubljani. Idrijčan Franc Hladnik (1773 – 1844), ki je vrt zasnoval, je bil do leta 1834 tudi njegov prvi ravnatelj. Po prvi svetovni vojni je prišel vrt pod okrilje ljubljanske univerze, danes pa deluje v okviru Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete. Ustanova, ki je leta 2008 dobila status spomenika državnega pomena, je včlanjena v svetovno organizacijo botaničnih vrtov in strokovno sodeluje z več kot 300 botaničnimi vrtovi po vsem svetu. V vrtu je posajenih okrog 5.000 rastlinskih vrst, podvrst in oblik, od katerih je več kot tretjina domačih, druge pa so z različnih predelov

Evrope in drugih kontinentov. Posebno zanimivi so naši endemiti, ogrožene rastline in tiste, ki so v naravi že izginile.

Republika Slovenija je ob 200–letnem jubileju Botaničnega vrta v Ljubljani izdala spominski kovanec za 2 evra. Na kovancu je upodobljen cvet rebrinčevolistne hladnikije ali hladnikovke, slovenski rodovni endemit, ki je poimenovan po ustanovitelju vrta Francu Hladniku. Idejni osnutek za kovanec je izdelal oblikovalec Gorazd Učakar iz Ljubljane. Materialno izvedbo in kovanje so opravili v Mint of Finland, Vantaa/Finska. Izdanih je bilo en milijon kovancev, ki so v obtoku od 10. maja 2010.

Pošta Slovenije je častljivo obletnico vrta obeležila z razglednično dopisnico 200 let Botaničnega vrta v Ljubljani, ki jo je oblikoval Gorazd Učakar. Podatki: nazivna vrednost A, format 148 x 105 mm, izvedba v štiribarvnem ofsetu, papir Claro Bulk brezlesni 200g/m², tisk Poštovni tiskarna cenin – Praha, datum izida 28. maj 2010, prodaja eno leto, naklada 4.400 izvodov, žig prvega dne 28.5.2010. Na razglednični dopisnici in na žigu je upodobljena hladnikovka, na prvi pogled skromna kobilnica, dejansko pa edini slovenski rodovni endemit. Hladnikovka je znamenita posebnost Trnovskega gozda, saj ne raste nikjer drugje. V čast Francu Hladniku nosi znanstveno ime rebrinčevolistna

hladnikovka (*Hladnikia pastinacifolia*) in je na ogled tudi v Botaničnem vrtu v Ljubljani.

Scopolia Hladnikiana - Hladnikov volčič

Scopolia Carniolica - Kranjski volčič

Na pobudo in po naročilu FD Idrija je Pošta Slovenije natisnila osebno poštno znamko s portretom Franca Hladnika. Portret je naslikala Amalija pl. Hermannsthal v času, ko je bil Hladnik žal že skoraj slep. Na portretu je vidna medalja cesarja Franca I. Sliko je leta 1844 (ob Hladnikovi smrti) dobil v dar Kranjski deželni muzej v Ljubljani, danes pa jo hrani njegov naslednik Narodni muzej. Originalno delo je za publiciranje fotografiral botanik dr. Tone Wraber.

Naše društvo je ob strokovnem posvetu (glej nadaljnje besedilo) izdalo spominsko ovojnico (FD Idrija, št. 85) s priložnostnim poštnim žigom, ki ju je oblikoval akademski slikar Rafael Terpin. Na ovojnici je informativni tekst: Strokovni posvet o življenju in delu idrijskega rojaka, duhovnika, profesorja botanike Frančiška Hladnika, ustanovitelja Botaničnega vrta v Ljubljani. Idrija, grad Gewerkenegg 8. oktober 2010. Ovojnica in žig prikazujeta posebno zvrst kranjskega volčiča, kot ga je izrisal slikar Terpin. Po Hladniku se namreč imenuje tudi redka rumenozelena zvrst kranjskega volčiča – Hladnikov volčič (*Scopolija hladnikiana*). Botaniki pa dobro poznajo še Hladnikov grintavec (*Scabiosa hladnikiana*).

Simpozij, posvečen življenju in delovanju botanika Frančiška Hladnika ter 200 – letnici Botaničnega vrta Ljubljana je potekal v petek, 8. oktobra 2010 v Mestnem muzeju Idrija. Strokovni posvet so pripravili Muzejsko društvo Idrija, Botanični vrt Ljubljana in Mestni muzej Idrija. Program je bil naslednji (predavatelj in naslov teme):

1. Ing. Ivica Kavčič (predsednica Muzejskega društva): Uvodna beseda; zamisel, program in izvedba projekta.
2. Dr. Nada Praprotnik: Življenje in delo F. Hladnika; njegove botanične raziskave, sodelovanje s tujimi strokovnjaki, odkrite in po njem imenovane rastline.
3. Dr. Jože Bavcon: F. Hladnik kot ustanovitelj Botaničnega vrta Ljubljana in 200-letni razvoj ustanove.
4. Mag. Jože Podpečnik: Šolstvo in znanost na Kranjskem v času Ilirskih provinc in tovrstni prispevek F. Hladnika.
5. Prof. Janez Kavčič: Razmere v Idriji v dobi F. Hladnika in takratno idrijsko šolstvo.
6. Prof. Janez Pirc: Rojstna hiša in rodbinska veja F. Hladnika.

Ob zaključku posveta je predsednik FD Idrija Franci Jereb, dr.med., predstavil naša priložnostna filatelistična obeležja.

Po simpoziju je ob 16. uri sledilo še slovesno odkritje spominske plošče Francu Hladniku na trgu sv. Ahacija. Franc Hladnik je upravičeno dobil mesto v javni »lapidarni galeriji«, kjer so ovekovečeni Jožef Mrak, Balthasar Hacquet, Franc Anton Steinberg, Marko Vincenc Lipold, Henrik Freyer, Damir Feigel in Ivanka Ferjančič. Plošča je na fasadi terezijanskega žitnega skladišča (magazina) domiselno nameščena ob Freyerjevi, saj je bil Hladnik Freyerjev vzornik in učitelj. Ob odkritju obeležja, za katerega je poskrbelo Muzejsko društvo Idrija, je o znamenitem idrijskem rojaku izčrpno spregovorila dr. Nada Praprotnik. Ploščo je oblikoval arh. Silvij Jereb, besedilo pa so sestavili in dolgo »čistili« prof. Janez Kavčič, ing. Ivica Kavčič in dr. Jože Bavcon.

FILATELISTIČNA OBELEŽJA FD IDRIJA (9.del)

Ljubo Ukmar

V Filatelistu št. 22 smo objavili podatke o spominskih filatelističnih obeležjih in slike priložnostnih poštih žigov, ki jih je Filatelistično društvo Idrija pripravilo v letih 2007 in 2008.

V preteklih dveh letih 2009-10 smo pripravili osem spominskih obeležij, leta 2009 štiri in leto pozneje še štiri. Obeležja so bila dokaj raznovrstna: pet priložnostnih ovitkov(OP), dve maximum kartici (MK) in en dotisk na dopisnici (DCD). Uporabili smo sedem priložnostnih poštih žigov (PPŽ) in en žig prvega dne (ŽPD). K vsemu temu pa smo dodali tudi 5 novih osebnih znamk (OZ).

Tudi paleta oblikovalcev je bila pestra. Naš dolgoletni sodelavec, slikar Nande Rupnik, nam je oblikoval tri obeležja, eno je dodal akademski slikar Rafko Terpin, Sanja Rejc eno in Dado Andder še eno spominsko obeležje. MK Jožefa Mraka pa je oblikoval kar Franci Jereb, ki mu oblikovanje filatelističnih obeležij kot, kaže postaja vedno večji izziv in veselje.

V nadaljevanju si lahko ogledate priložnostne poštne žige in preberete podatke o priložnostnih spominskih izdajah za leti 2009 in 2010. Prikazan je tudi žig prvega dne (ŽPD) Pošte Slovenije ob izidu nove priložnostne poštne znamke s tematiko Idrije (300 – letnica rojstva Jožefa Mraka). To je bila že 29. »idrijsko/cerkljanska« poštna znamka v samostojni Sloveniji in upamo, da ni bila zadnja....

Legenda kratic pri opisu obeležij :

DCD - dotisk celine / dopisnica	PPŽ - priložnostni poštni žig
MK - maksimum karta	ŽPD - žig prvi dan
OZ - osebna znamka	

Datum izdaje: **30. 1. 2009**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Jožef Mrak 1709 – 1786**
Izvedba: **MK (št. 78) + ŽPD**
Oblikovanje: **Franci Jereb**
Naklada: **170 tiskano / 170 žigosano**

Datum izdaje: **20. 6. 2009**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **28. festival idrijske čipke**
Izvedba: **MK (št. 79) + OZ + PPŽ**
Oblikovanje: **Sanja Rejc (OZ+PPŽ)**
Franci Jereb (MK)
Naklada: **200 MK / 360 OZ**

Datum izdaje: **22. 6. 2009**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Živo srebro in srebro na medcelinski CAMINO REAL spominski ovitek (št. 80) +OZ + PPŽ**
Izvedba: **Nande Rupnik**
Oblikovanje: **Nande Rupnik**
Naklada: **200 spominski ovitek / 260 OZ**

Datum izdaje: **4. 12. 2009**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Filatelistično društvo Idrija 1949-2009 – 60 let spominski ovitek (št. 81) +OZ + PPŽ**
Izvedba: **Nande Rupnik**
Oblikovanje: **Nande Rupnik**
Naklada: **200 spominski ovitek / 520 OZ**

Datum izdaje: **6. 5. 2010**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Psihiatrična bolnišnica Idrija**
Izvedba: **spominski ovitek (št. 82) +OZ + PPŽ**
Oblikovanje: **Nande Rupnik**
Naklada: **200 spominski ovitek / ??? OZ**

Datum izdaje: **19. 6. 2010**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **29. festival idrijske čipke**
Izvedba: **DCD (št. 83) + PPŽ**
Oblikovanje: **Dado Andder**
Naklada: **170 tiskano / 170 žigosano**

Datum izdaje: **22. 6. 2010**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Idrijski žlikrofi**
v EU zaščiten jed
Izvedba: **spominski ovitek (št. 84) +OZ + PPŽ**
Oblikovanje: **Nande Rupnik**
Naklada: **300 spominski ovitek / 900 OZ**

Datum izdaje: **8. 10. 2010**
Pošta: **5280 Idrija**
Naslov izdaje: **Frančišek Hladnik 1773 –1844**
Scopolia Hladnikiana
Izvedba: **spominski ovitek (št. 85) +OZ + PPŽ**
Oblikovanje: **Rafko Terpin**
Naklada: **200 spominski ovitek / 320 OZ**

MILAN LAPAJNE - NAŠ NAJSTAREJŠI ČLAN zgleden filatelist in živahen sogovornik

Janez Kavčič

Na idrijskih ulicah ga srečujemo domala sleherni dan, ko hodi na sprehod, na kavo in pomenek z znanci, po nakup v Mercator in po drugih opravkih. Da jih na plečih prenaša že 85, ni videti, saj je njegova drža strumna, korak pa moško utečen in zanesljiv. Predvsem pa ostaja mož čilega duha, ki se tako v prijateljskih debatah kot na naših društvenih snidenjih rad razgovori in odkrito izraža svoja mnenja. Ohranja bogate spomine na italijansko, medvojno in povojno obdobje, na polpretekla dogajanja v Idriji, obenem pa je na tekočem z aktualnimi potmi in stranpotmi našega časa.

Zvestoba filateliji, porojena že v njegovem otroštvu, zaznamuje Lapajne, veterana in seniorja FD Idrija, kar tričetrto stoletja. Skupaj z gospodom Leopoldom Kogojem pomenita zgled mlajšemu članstvu in zaslužita predstavitev v našem glasilu.

Gospod Milan Lapajne se je rodil 7. septembra leta 1926 v rudarski družini v Idriji. Podobno kot njegovi vrstniki je bil v otroških letih prikrajšan za izobraževanje v materinem jeziku. Skoraj celo desetletje, od 1932 do 1941, se je moral podrejšati pouku v italijanščini, najprej na petletni ljudski šoli, potem pa na pripravljalni delovni (poklicni) šoli v poslopju nekdanje realke.

Ko je leta 1941 vihra druge svetovne vojne dosegla tudi kraje ob trakratni rapalski meji med Italijo in Jugoslavijo, se je Lapajne kot še nedorasel fant pričel udinjati pri raznih priložnostnih delih, med drugim pri širitvi ceste v Zali. Komaj 17-leten je bil nato leta 1943 že vpoklican v delavski bataljon v Italijo. Na srečo se je slednja že 8. septembra dokončno sesula in Lapajne se je uspel srečno prebijati proti domu, a moral je vztrajno prepešati dolgo in nič kaj varno pot od Padove do Idrije. Doma je ostal do sredine leta 1944, ko je vstopil v vrste partizanskih borcev. V partizanski uniformi je dočakal zmagovito majsko razpoloženje leta 1945 in doživljal prodor enot 9. korpusa do Trsta.

Po osvoboditvi je Lapajne kar dve leti, do konca 1947, preživel v Beogradu, kjer se je šolal na tamkajšnji vojaški akademiji. Aktivno oficirsko službo je opravljal do leta 1951. Po dokončni vrnitvi domov se je trajno zaposlil pri živosrebrovem rudniku in do leta 1973 delal kot strojnik. V štiriletnem obdobju od 1973 do 1977 je nato deloval še kot komandant teritorialne obrambe idrijske občine. Razmeroma »mlad« - če upoštevamo kriterije sedanjega in prihajajoče-

ga pokojninskega sistema – je leta 1977 (51–leten) stopil v penzijo in se potem lahko med drugim dejavneje posvetil tudi filateliji.

S poštnimi znamkami je Lapajne povezan tričetrto stoletja, se pravi od svojih najstniških let pod Italijo. Rad pripoveduje, kako jih je začel zbirati »kot mulc« že pred drugo svetovno vojno. Njegove takratne zbirateljske možnosti so bile resda skromne, zato pa so mu bile pridobljene znamke toliko bolj dragocene. V začetniško zbirko je umeščal predvsem italijanske in jugoslovanske primerke, tudi nekaj francoskih in pa znamke takratnih italijanskih kolonialnih ozemelj. V tistih časih so bile zelo dobrodošle poštno pošiljke naših mož in fantov, ki so morali kot obvezniki služiti v italijanski vojski.

Po vojni se je Lapajne znova oprijel filatelistične dejavnosti, tokrat seveda bolj načrtno in z večjim znanjem. Kot aktivni oficir je po letu 1949 zbiral in urejal zlasti Jugoslavijo in si leta 1950 v Kranju nabavil tudi prvi jugoslovanski katalog (Katalog maraka jugoslovanskih zemalja, prvo izdanje, 1950; izdavač »Jugofilatelija« Beograd). Ko se je po večletni odsotnosti od doma končno ustalil v rojstni Idriji, je hitro našel stik s filatelističnimi entuziasti in organizatorji ter se v razdobju 1951 – 1952 že udeleževal članskih srečanj FD Idrija. V prijetnih spominih mu ostajajo zapisana sestajanja v gradu, ko so vodilno vlogo odigrali Toni Treven, Srečko Logar, Josip Pivk, Rafael Jereb, Stanko Majnik in drugi zaslužni pionirji našega društva. Lapajne je tako v petdesetih letih prejšnjega stoletja in tudi pozneje »po malem« (tako pravi) dopolnjeval in urejal Italijo, Jugoslavijo in širše tako imenovane »jugoslovanske dežele«.

Odhod v pokoj leta 1977 je Lapajnetu omogočil nadaljevanje poti v svet filatelije z velikimi koraki. Uvrstil se je med najzvestejše društvene člane. Sistematično je dopolnjeval jugoslovansko in italijansko kolekcijo, tako da se lahko danes pohvali s kompletno povojno Italijo, v jugoslovanski zbirki pa mu manjka le nekaj ključnih (svoj čas špekulativno dostopnih) eksponatov.

Razumljivo je, da Lapajne skozi zadnji dve desetletji tekoče nabavlja vse slovenske edicije od razglasitve državne samostojnosti. Prav tako v znatni meri razpolaga s hrvaškimi novitetami, premore pa tudi skoraj celotno zbirko nekdanje Nezavisne države Hrvatske (NDH). Zanima se še za filatelistično Makedonijo, v kolikor mu je pač dosegljiva.

Po uvedbi enotne evropske valute se je Lapajne odločil za zbiranje kovancev po posameznih državah, a se pri tem omejuje na racionalen izbor.

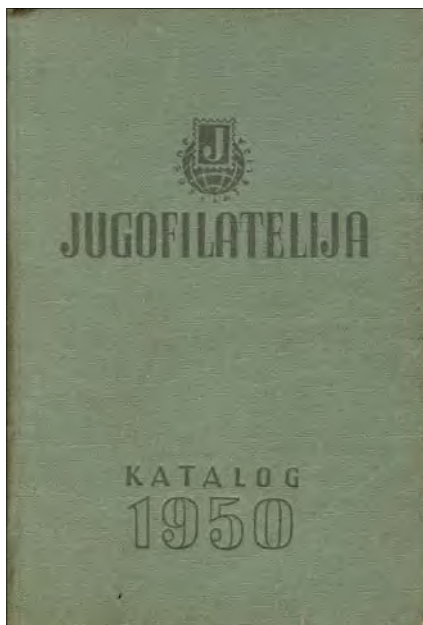
Pošiljke krožne zamenjave redno skrbno pregleduje, in to že leta in leta, čeprav le redko naleti na znamko, kakršno išče ali pa se mu zdi vsaj zanimiva.

Kot zavzet filatelista in naš najstarejši društvenik zasluži Lapajne zlasti dve izrecni pohvali. Svoje zbirke ima sistematično urejene na stoterih in stoterih listih, ki jih od nekdaj skrbno izrisuje. Pri hvalevrednem početju se poslužuje ustreznih katalogov in sledi objavam v reviji Rundschau. Liste redno izrisuje že 35 let, od 1977 do danes. V februarju 2011 je imel svoje zbirke urejene na 826 (!) listih v 14 registratorjih. Naj sledi seznam (s številom listov v oklepajih):

jugoslovanske dežele pred nastankom Jugoslavije (27), država SHS (14), kraljevina Jugoslavija (22), okupacija Jugoslavije (40), nova Jugoslavija (215), Srbija – Črna Gora (18), Kosovo – adm. ZN (10), STT (26), stara Italija (9), kraljevina in republika Italija (264), Slovenija (82), Hrvaška (57) in Makedonija (42).

Naših nedeljskih druženj se – iz objektivnih razlogov – le v zadnjem letu nekajkrat ni udeležil, prej pa kar 32 let (od 1977 do 2009) na njih skorajda nikdar (!) ni manjkal.

Spoštovani gospod Milan, iskrene čestitke v imenu idrijskih filatelistov, znancev in prijateljev – pa še na mnoga leta!

LEOPOLD KOGOJ - 60 LET ČLAN FD IDRIJA

partizanski borec, planinec, filatelist

Janez Kavčič

Gospod Leopold Kogoj – Polde je, podobno kot njegov vrstnik g. Milan Lapajne, starosta idrijskih filatelistov, saj je član našega društva že 60 (!) let. Prehodil je razgibano življenjsko pot, ki naj pusti trajno sled tudi v našem biltenu.

Rodil se je 1. oktobra leta 1927 v Gorenjem Lokovcu pri Čepovanu. Otroštvo je preživljal v domači kmečki družini, kjer si je vsakdanji kruh delilo kar sedem otrok. Osnovno šolo je sprva obiskoval doma v Lokovcu, potem pa v Kalu nad Kanalom, kjer je moral v letih 1936 – 1938 služiti za pastirja.

Pulde (tako ga dobrodušno nagovarjamo v društvu) je marsikaj doživel in prestal med drugo svetovno vojno. Ko je štel komaj 15 let in 4 mesece, je 6. februarja 1943 že odšel v partizane in bil dodeljen v Cankarjevo brigado. Le poldrugi mesec pozneje je sodeloval v znameniti bitki in legendarni zmagi nad Italijani v Jelenovem žlebu, kjer pa je bil na žalost težko ranjen. Postal je 80% vojaški vojni invalid. Do septembra 1943 se je zdravil in okrevljal v partizanski bolnišnici Leseni kamen v Kočevskem Rogu, nakar so ga poslali nazaj v Cankarjevo brigado. Ker zaradi invalidnosti ni zmožgal težkih naporov partizanskih premikov in bojevanja, so ga premestili najprej na komando področja Črnomelj, zatem pa na komando mesta Stari Trg ob Kolpi. V marcu leta 1944 je bil prestavljen na Primorsko, delal v komandi mesta Koper in srečno dočakal konec vojne. Dobrega pol leta je še ostal v vojaški službi in bil odpuščen v decembru 1945.

Prvo »civilno« službovanje po svoboditvi je g. Polde nastopil v rojstnem kraju in bil do leta 1947 zaposlen pri Krajevnem odboru Lokovec. V septembru 1947 je kot invalid odšel na polletni administrativno knjigovodski tečaj v Ljubljani in usposabljanje uspešno opravil. Novo in redno delovno mesto je po tečaju dobil v Idriji in tako postal »naš« krajan. V jeseni 1948 se je zaposlil v takratnem invalidskem podjetju Hotel Nanos kot vodja administracije. Že leta 1951 je prevzel dolžnosti hišnika v nekdanji idrijski realki, poznejši Gimnaziji Jurija Vege, spoznal bodočo ženo Marijo (Mici) in si ustvaril družino. Delo hišnika je odgovorno opravljal skoraj tri desetletja, do leta 1975 v rednem delovnem razmerju, po upokojitvi pa še tri leta honorarno.

Gospodu Poldetu pritiče priznanje, da je ob službenih obveznostih vedno našel dovolj časa, energije in veselja do prizadevnega in uspešnega udejstvova-

nja v javnem življenju, zlasti v številnih organizacijah in društvih. Lahko se pohvali z izjemno bogato in pestro planinsko kariero. Dolga leta je aktivno deloval v Planinskem društvu Idrija. Med drugim je sodeloval pri markiranju transverzale po Idrijskem in Cerkljanskem ter pomagal kot član komisije pri inventuri v planinski koči na Javorniku. Kot gornik in pohodnik je kar dvakrat naredil Slovensko planinsko transverzalo, ob njej pa dodal še Kurirsko transverzalo, Škofjeloško transverzalo in Trdinovo transverzalo po Gorjancih. Poleg planinstva ga je pritegovalo strelstvo, saj je postal član Strelske družine v Idriji in bil eno leto celo prvak v streljanju z zračno puško. Opravljal je več funkcij v Društvu vojaških vojnih invalidov in se dejavno vključeval v uresničevanje programov borčevske organizacije. Skupaj s sodelavcem in prijateljem Cirilom Kumarjem sta pogosta kot vodnika načrtovala in spremljala organizirane »partizanske« in druge terenske pohode osnovnošolske in srednješolske mladine.

Lepo je slišati, da se gospod Polde Kogoj ukvarja s filatelijo ravno od takrat, ko je kot hišnik prevzel v oskrbo realčno/gimnazijsko stavbo – torej okroglih 60 let! Da ga je Idrija »navdihnila« z ljubeznijo do znamk, odkrito pripoveduje tudi sam. Znamke je začel redno zbirati leta 1951 in se tudi včlanil v FD Idrija. Takrat je bil Srečko Logar, sicer pionir in organizator idrijske filatelije, tudi ravnatelj obrtne šole, ki je bila nastanjena v realčnih prostorih. Vsako nedeljo so se v zbornici zbirali filatelisti, razkazovali in si izmenjavali znamke, kar je pritegnilo pozornost »tovariša hišnika« Poldeta. Miniaturne nazobčane poštne lepoticke so ga enkrat za vselej privabile v krog zbiralcev in v društveno članstvo.

Filatelistični »delokrog« Leopolda Kogoja je bil in ostaja dokaj širok in raznovrsten. Temeljni repertoar v njegovih zbirkah sestavljajo Jugoslavija (DFJ, FLRJ, SFRJ) od konca druge svetovne vojne do razpada, Organizacija združenih narodov (OZN), EUROPA CEPT, Italija, Avstrija, Nemčija in še marsikaj. Kot se za »pravega« filatelista spodobi, si je v društvu redno izposojal kataloge in po njih urejal in dopolnjeval svoje izbrane kolekcije. Ustrezne zbirateljske/razstavne liste je sprva izrisaval sam, pozneje, ko je bilo moč nabavljati tiskane, pa je kupoval liste za Jugoslavijo, Italijo in še nekaj za Avstrijo in Nemčijo. Ostalo gradivo ima skrbno razporejeno in selekcionirano po albumih.

Svoje članstvo v FD Idrija je trenutno »srebrni« gospod Polde Kogoj (na »zlati« stopnički je leto dni starejši Milan Lapajne) vseskozi jemal resno in delovno. Formalni ali pasivni član ni bil nikoli – marsikomu ga lahko priporočimo za zgled! Svojo pripadnost društvu je prepričljivo dokazal, ko je kar 18 let (!) kot poverjenik za krožno zamenjavo bedel nad pošilkami, jih prejemal, oddajal članom, preverjal in obračunaval odvzem ter redno odpremljal naprej. Do nedavnega se je – kot po pravilu, ki ga potrjuje le redka izjema – udeleževal nedeljskih sestankov, in to spoštovanja vrednih 60 let!

Čenjeni gospod Polde – ob čestitkah Vam želimo obilico telesnega zdravlja in mnogo duhovnih sprostitev v vašem filatelističnem kraljestvu.

POL TISOČLETJA RUDARSKIH VEZI MED IDRİJO IN ŠKOFJO LOKO

Nikolaj Jereb

Začetek dobrega poltisočletnega rudarskega in trgovskega sodelovanja med Idrijo in Škofjo Loko je skrit v znani legendi. Ta pripoveduje, da se je škafarju leta 1490 čez noč nacedilo v leseno posodo živo srebro. To neznano nemirno srebrno tekočino je bil odnesel zlatarju v Škofjo Loko, da mu pove, kaj je to čudo, ki je privrelo iz zemeljskih globin.

Obstaja še malce drugačna zgodba o tej najdbi in njenem nadaljevanju, kot pa jo poznamo iz Zgodovine Idrije, avtorja monsinjorja Mihaela Arka, ki je izšla leta 1931. Pod naslovom Najdenje Idrijskega rudnika je bila leta 1849 v časopisu Vedež objavljena zgodba o nastanku idrijskega rudnika. Pisec (Mrak ?) pripoveduje, kako so škafarji leseno posodo namakali v reki. Da jih ne bi odneslo, so vanje nametali obrežnega rdeče-črnega peska. Drugi dan so škaf s peskom komajda dvignili. Odnesli so težak pesek k zlatarju, ki je v njem spoznal živosrebrovo rudo. Bil je drobir cinabarita, pomešan s karbonskimi skrivilavci. Zna biti, da so bile vmes tudi kapljice živega srebra.

A zgodba je zanimiva še naprej. V omenjeni Zgodovini Idrije na strani 4 beremo o srečni najdbi bogate rude na god sv. Ahacija, 22. junija 1508. Opisano je, kako so bili rudarji zagnali velik hrup ter vpitje. Žena rudarskega upravitelja Kuttlerja se je ustrašila upora, zato jim je zmetala vso zlatnino in srebrnino, da bi jih pomirila. A veselo kričanje »živo srebro, živo srebro...« je šele dalo vedeti, da gre za srečen dogodek. Zgodba v Vedežu pa pravi, da so se obubožani rudarji že večkrat uprli. Upravitelj rudnika Kuttler naj bi se pred njimi skrival, prestrašena žena pa je rudarje vsakič pomirila tako, da jim je dajala družinsko zlatnino in srebrnino. Na znameniti dan sv. Ahacija pa naj bi bil še posebno velik vik in krik. Kuttlerjeva gospa ni imela več drugega, razen svojih dragocenih oblek. Te je zmetala rudarjem, ki so veselo vpili: »Ruda, ruda, do rude smo prišli!«

Opis odkritja bogate žile cinabarita 22. junija 1508 na sedanjem Trgu sv. Ahacija je v Vedežu morda bolj verjeten. Znano je, da so rudarji takrat večkrat grozili z uporom in navsezadnje, našli so bogato rudo in ne živo srebro. Kakor koli že, obe zgodbi slonita na zgodovinskih dejstvih.

Naj dodamo le to, da so pred leti ob urejanju parkirišča za nekdanjo Čipko, kjer je Davčna uprava, bili v temno ilovnati in skrilstavi brežini, točno pod cerkvijo svete Trojice, opazni bogati sloji kapljic samorodnega živega srebra! Takrat smo rekli, da bi ta del brežine obzidali in zasteklili. Legenda bi imela dokaz, zanimiv tudi za turiste. Pa nič od tega.

Vezi med Idrijo in Škofjo Loko so stare prav toliko, kot je star idrijski rudnik, 520 let. Najbolj živo sodelovanje med obema krajema je bilo v obdobju

ju kakih 150 let po odkritju živega srebra. Idrijčani so rudo žgali v glinenih posodah, ki so jih izdelovali Ločani in prebivalci okoliških vasi. Dobrih 30 loških lončarjev je v tem obdobju letno izdelalo 50.000 do 60.000 posod za žganje rude, ki so jih tvorili v Idrijo. Po zgodovinskih podatkih naj bi leta 1629 v Idriji pridelali 221 ton živega srebra, za kar so v Škofji Loki, Ljubnem, Brezjah, Radovljici, Žabnici in Bitnjah nabavili kar 520.456 glinastih posod! Arhivski viri pravijo tudi, da so iz Šentanskega rudnika nad Tržičem, kjer so leta 1557 našli živosrebravo rudo, od leta 1707 dalje nekaj časa vozili rudo topit prav v Idrijo.

Z uvedbo izboljšanih postopkov pridobivanja živega srebra iz rude so tudi glinene posode šle v pozabo, njihova izdelava usahnila in rudarske povezave so zamirale. Znova so zaživele ob pričetku raziskovalnih del v Žirovskem Vrhu leta 1960, ki jih je vodila tako imenovana Beograjska ekipa. Pri odpiranju rudnika urana so se zaposlili številni idrijski rudarji in rudarski strokovnjaki ter tam delovali celotno življensko obdobje Rudnika urana.

Sedaj sta oba rudnika zaprta. Stanovske vezi pa še vedno obstajajo. To dokazuje srečanje, ki je bilo maja 2010 v Škofji Loki. Muzejsko društvo Škofja Loka in škofjeloško Filatelistično društvo Lovro Košir sta skupaj s Filatelističnim društvom Idrija in Muzejskim društvom Idrija pripravila Blaznikov večer, posvečen prav temu pol tisočletnemu, predvsem knapovskemu sodelovanju.

Slovesnost z naslovom 520-letnica rudarskih vezi med Škofjo Loko in Idrijo je bila 24. maja 2010 zvečer v Sokolskem domu na Mestnem trgu v Škofji Loki. Od idrijskih filatelistov so se dogodka udeležili predsednik Franci Jereb, Ljubo Ukmar in Nikolaj Jereb. Polno zasedeno dvorano gostov so z nagovori pozdravili predsednik Muzejskega društva Škofja Loka mag. Aleksander Igličar, podžupanja škofjeloške občine mag. Mirjam Jan-Blažič in dekan Naravoslovnotehniške fakultete Univerze v Ljubljani prof. dr. Jakob Likar (doma je iz Vojskega, pa še Idrijčanko ima za ženo).

Osrednji vsebinski del je pripadel predsednici Muzejskega društva Idrija Ivici Kavčič, avtorici obsežne strokovno napisane monografije Živo srebro – zgodovina idrijskega žgalništva. Imenovana je bila dolga leta kot vodja kemijskega laboratorija zaposlena pri Rudniku živega srebra Idrija. Zanimivo je predstavila 500-letno pridobivanje živega srebra v Idriji, od prvih primitivnih začetkov do najsodobnejših metalurških postopkov zadnjih desetletij delovanja rudnika. Poudarila je tudi stoletja dolgo povezavo s škofjeloškim območjem, ki je bilo z izdelavo glinenih posod pravzaprav pomembno vključeno v proces pridobivanja te edine tekoče kovine.

Srečko Beričič, ki je kot inženir rudarstva delal najprej v idrijskem rudniku, potem pa še v Rudniku urana Žirovski Vrh, je nanizal zgodovino rudnika urana od prvih raziskovalnih del v letu 1960 do njegovega zaprtja in sanacije deponij. Ponovno je povzel ugotovitve o povezavah z idrijskimi rudarji, saj je

bilo v času odpiranja, izkoriščanja pa tudi zapiranja rudnika tam zaposlenih precej izkušenih idrijskih rudarjev in strokovnjakov.

Sledila je predstavitev filatelistične razstave, ki sta jo podala Srečko Beričič, predsednik FD Lovro Košir in Nikolaj Jereb, nekdanji predsednik FD Idrija. Predsednik Filatelistične zveze Slovenije Igor Pirc, je slovesnost izkoristil, da je prizadevnemu predsedniku škofjeloškega društva podelil srebrno odličje FZS. (Povedano na uho: Beričiču bi priznanje moralo biti podeljeno že aprila na redni skupščini FZS, pa je zadolženi za to pozabil na svojo nalogo).

Razstavo je uradno odprl podžupan Občine Idrija Bojan Režun. Filatelistični eksponati so bili ubrani na rudarsko tematiko. Srečko Beričič se je predstavil z dvema zbirkama: Rudarji srečno! in Spomini na Rudnik urana Žirovski Vrh. Nikolaj Jereb je na 136 standardnih listih ponudil na ogled del svoje zbirke Rudarstvo in minerali ter dodatek z nefilatelističnimi materiali, ki prikazujejo rudarjenje in minerale (razglednice, bankovci, filumenistika). Razstava je bila odprta do 31. maja 2010.

Filatelistično društvo Lovrenc Košir je v spomin na stoletne rudarske povezave med Idrijo in Škofjo Loko izdalo 24. maja 2010 barvno dotiskano poštno dopisnico in priložnostni poštni žig, s podobo znamenite žgalne lončene posode in napisom 520 let rudarskih vezi med Idrijo in Škofjo Loko. Na isti dan je obeležilo tudi 50-letnico rudarjenja na Žirovskem Vrhu s priložnostnim ovitkom in priložnostnim poštnim žigom. Izdalo je tudi osebno poštno znamko, ki prikazuje po rudarjenju sanirano okolje v Žirovskem Vrhu. V času prireditve je delovalo izpostavljeno poštno okence Pošte Slovenije, kjer so bili na voljo aktu-

alni filatelistični materiali in poštni žigi.

Po zaključku slovesnosti, ki jo je s svojimi pevsкими nastopi popestril Škofjeloški oktet pod vodstvom Andreja Žagarja, so se vsi prisotni udeležili ogleda filatelistične razstave in prijateljskega srečanja z bogato zakusko.

foto: Nikolaj Jereb

Srečko Beričič (levo), predsednik FD »Lovrenc Košir« Škofja Loka in Franci Jereb (desno), predsednik FD Idrija.

Pričezje dveh »Idances« in dveh
predsednikov uvrstili, FD Idrije in
Škofje Loke na filatelistični
razstavi »120 let avstranske
vilje Škofje Loke in Idrije« v
Škofji Loki, 24. maja 2010
Kreus!
Kreus Beričič

ZAPISANO OSTANE

Govor, ki ga nismo nikoli slišali

Nikolaj Jereb

Leto 1990 nam ostaja v spominu kot čas praznovanja 500-letnice Rudnika živega srebra in mesta. Na god svetega Ahacija, 22. junija, je bila slovesna predstavitev dveh poštnih znamk, ki sta počastili ta znamenit jubilej. Oblikoval ju je akademski slikar makedonskega rodu, mag. Dimitrije Čudov iz Beograda, ki je tedaj spadal med vodilne oblikovalce pri JPTT Beograd. Obiskal je idrijski rudnik in se z nami pogovoril o možnih motivih za znamko.

Drugič je obiskal Idrijo na dan slovesne promocije poštnih znamk. Predstavili smo ga številnemu občinstvu in mu za spomin podelili pravo idrijsko karbidovko. Imel je pripravljen priložnostni govor. Vendar mi je pred začetkom slovesnosti zaupal, da ga raje ne bi prebiral. Izročil mi ga je za naš društveni arhiv. Tedaj je bil namreč čas, ko je Slovenija že šla po poti osamosvajanja, čemur so v Beogradu ostro nasprotovali.. Mag. Čudov se je verjetno bal neugodnih odzivov publike, če bi govor prebral v srbohrvaščini, čeprav se je vsebina nanašala zgolj na zgodovino Idrije in na oblikovanje znamk. Čas je, da ga kot zanimivost predstavimo v našem glasilu (stran 40).

foto: Vojko Rejc

Ljubo Ukmar, Nikolaj Jereb, mag. Dimitrije Čudov - oblikovalec znamk in Janez Kavčič
(od leve proti desni)

Poštovani gosti i domaćini, dragi prijatelji,

Pre ~~dva i po~~ ^{tri} meseca došao sam po prvi put u Idriju da upoznam grad i rudnik. Utisci koje stičemo o pojedinim mestima oslanjajući se na istorijske i druge podatke i tekstove uvek zaostaju za onima ~~do~~ kojih dolazimo neposrednim iskustvom. Pogotovo ne mogu zadovoljiti slikarsku radoznalost. Priznajem da bi nepuna 72 dana, koliko sam tom prilikom ovde proveo, bila jedva dovoljna čak i za površno razgledanje da nisam, istovremeno, imao pomoć predivnih ljudi koji su se na najlepši način potrudili da što više saznam i primim puno prijatnih emocija. Iako je bila zima, valjda je Božjom voljom, čak i vreme bilo prekrasno.

Vrativši se redovnom poslu, dugo sam razmišljao kako da na jednu minijaturu prenesem sve ono što znače Idrija grad i Idrija rudnik. U ovome mi je, kao i u dva prethodna maha pomogao izvrstan grafičar i polihistor Janez Valvazor. Moj doprinos je u tome što sam svojim umećem diskretno kolorisao delo velikog majstora i dopunio ga elementima neophodnim za jednu poštansku marku.

I druga marka, na kojoj je prikazan presek rudnika i autentični izgled rudara iz davnih vremena morala je biti što bliža prvooj, kako bi zajedno činile onakvu celinu kakvu predstavljaju ovaj prelepi grad i njegov rudnik. Ako sam u ostvarivanju svog zadatka uspeo, to je i zasluga svih onih čijom sam pažnjom bio okružen prilikom izbora materijala, te im se ovom prilikom još jednom zahvaljujem.

HVALA

D. Čubur

POSEBNOSTI SLOVENSКИH ZNAMK

Miran Jurjavčič

Ob razglasitvi samostojnosti Slovenije dne 25.06.1991, je mlada slovenska država svojo samostojnost obeležila tudi z izdajo prve slovenske znamke. Dne 26.06.1991 je svoje poslanstvo prevzela prva znamka v samostojni Sloveniji z motivom Natečajni osnutek slovenskega parlamenta prof. arh. Jožeta Plečnika. Vodoravno nezobčana pod oznako (1).

Čeprav prva znamka se ni mogla izogniti napakam, ki so pri tisku znamk pogoste, se je tudi kmalu po izidu pri naši prvi znamki pojavilo kar nekaj napak, tako v tisku kot tudi v zobčenju. Spodaj nezobčana pod oznako (2).

Vedno vse posebnosti niso poznane vsem zbiralcem znamk, zato jih nekaj predstavljam v tem prispevku. Predstavljam seveda primerke znamk, ki sem jih pri zbiranju uspel pridobiti. Verjamem, da obstajajo še druge različice, vendar meni niso dosegljive zato bom predstavil to, kar sem z leti uspel zbrati zanimivega. Pomanjkanje vseh barv, razen srebrne pod oznako (0).

Dosti primerkov je povsem odraz napak pri izdelavi znamk, kakor tudi pri nezadostni kontroli izdelovalcev, da ne bi prišle v javnost. Ti primerki so zanimivi za sladokusce, ki se posvečajo zbiranju zanimivosti na znamkah tako ali drugače. Po svetu so poznane različne napake: od vodnega tiska, različnih barv, različnih zobčenj, različnih odtenkov barv, ponaredkov ter drugih neobičajnih napak. Dvojno navpično zobčanje z oznako (3).

Pri pričujoči izdaji je ogromno različnih vrst različnih zobčanj, od dvojnega navpičnega, zamaknjenega v levo, zamaknjenega v desno in še drugi primeri.

Primerek, ko je mala pola v celoti dvojno zobčana druga znamka v vrsti (4) čez celo polo. Koliko je dejansko teh primerkov pri zbiralcih ni podatka, so pa visoko cenjene tiste, ki so omenjene v katalogih. Napake pri zobčanju so tudi na drugih slovenskih znamkah, vendar so značilnosti in primeri že predstavljeni in so podobni.

Grb Republike Slovenije z različnimi nominalami ter nenavadnimi zobčanj. Izdaja znamk z motivom slovenskega grba je polna nenavadnih zobčanj – ne zobčanj. Obstajajo primerki vodoravno nezobčanih in navpično nezobčanih znamk različnih nominalnih vrednosti (5).

Tudi znamenite serije znamk z motivi idrijske čipke se niso izognile različnim napakam zobčanja in nezobčanja. Obstajajo nenavadna zobčanja, ki znamke dobesedno prepolovijo, da so motivi zamaknjeni kar za tretjino velikosti (6).

Predstavljene znamke so nenavadne in napake očitne, vendar so med zbiratelji pogosto iskane ter zaželjene v lastni zbirki. Napake se ne pojavljajo samo pri rednih izdajah temveč tudi pri spominskih izdajah. Izdaja, ki obeležuje 500-letnico odkritja Amerike in 275-letnico smrti misionarja patra M.A. Kappu-

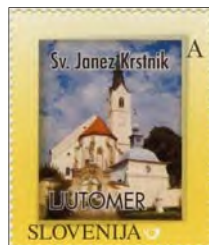
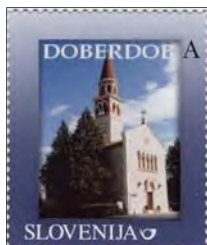
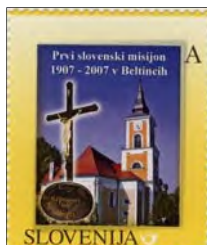
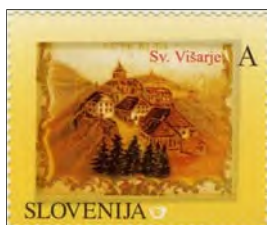
OSEBNE POŠTNE ZNAMKE

Voj Korejc

Prvo uradno serijo osebnih poštних znamk je Pošta Slovenije izdala 27. januarja 2007. V seriji so bile 4 znamke z nazivno vrednostjo A. Prave osebne znamke so se v poštne prometu pojavile v marcu 2007. Pošta Slovenije je začetna 2 meseca objavljala podatke o izdanih znamkah, nakar podatkov niso več objavljali. Tako je nemogoče ugotoviti ali pa tudi samo približno oceniti število doslej izdanih osebnih znamk. V Biltenu št. 76/2009 Pošta Slovenije omenja število 2200! Iz zanesljivih poštne virov sem izvedel, da so konec leta 2009 dnevna naročila za tiskanje osebnih znamk dosegala po nekaj deset primerkov. Tudi Pošta Slovenije je 27. novembra 2009 dala v promet in prodajo serijo 80 različnih osebnih znamk.

Če sem si v Filatelistu št. 22 zastavljal kar nekaj vprašanj, so danes, po dveh letih, povsem odveč. Nanje ni moč odgovoriti! A še vedno ostaja tisto osnovno: zbirati ali ne? Tako je od vsakega posameznika odvisno, ali se bo odločil, da v poplavi izdajanja osebnih znamk odpre svoj možnjček.

Kljub vsem dilemam je tematika še vedno zanimiva. Npr. *arhitektura – sakralni objekti*.

PLAVAJOČI POŠTARJI Z OTOKA NIUAFO'OU

Nikolaj Jereb

Sliši se nenavadno. Že stoletja si predstavljamo poštarja, ovešenega z usnjeno torbo, kako prenaša pisemske pošiljke. Te so bile dostavljene, če preskočimo davnino, z različnimi prevoznimi sredstvi. Da bi poštarji plavali, to pa nam ne gre v glavo, Pa vendar je bilo res!

Sredi Tihega oceana, na obrobju otoškega kraljestva Tonga, leži majhen, samotni otok Niuafo'ou. S svojim vulkanskim videzom ni prav nič podoben tihomorskim otokom. Nobenih bleščeče belih plaž, nobenih lagun in koralnega grebena, ki bi ščitil obalo pred ocean-skimi valovi. Nedaleč od obale se morsko dno strmo spusti že v globino 9.500 metrov. Na skalnatem obrežju ni nikjer varnega kraja za izkrcavanje, niti sidrišča, pristanek je nevaren celo za majhne ladjice. Sredi okroglastega otoka se dviguje nizek prirezan vulkanski stožec s širokim kraterjem, ki ga napolnjuje jezero. Otok je poraščen z gostim pragozdom, med katerim ležijo široke zaplate skrepenele lave. Vulkan je še vedno aktiven in je zadnjih 200 let večkrat izbruhnil. Na skalnatem obrežju pa ni nikjer najti primerne pristana, niti sidrišča.

Leta 1882 je prišel na otok William Travers, lastnik plantaž, da bi tam ogledal, kakšne so možnosti za to dejavnost. Hitro mu je postalo jasno, da je na tem otoku dobesedno odrezan od zunanjega sveta. Nanj so spominjali le oddaljeni dimni oblaki parnikov, ki so pluli mimo. Na otoku, ki je bil sicer obljuden, ni bilo nobene pošte in le redki obiskovalci so zašli nanj. Toda za svoje poslovanje je potreboval poštno povezavo z drugimi otoki. Ko je mozgal o tem, se mu je porodila enkratna zamisel, kako bi z otoka vzpostavil poštni promet. Tongoški upravi je predlagal, da bi poštne pošiljke vstavljali v nepropustne pločevinke, s katerimi bi domačini odplavali do ladje in tam prevzeli nove, prav tako zaprte v pločevinkah. Na Tongi so zamisel sprejeli. Linijski parniki, ki so pluli med Suvo in Fidžijem, so z rogom naznanili prihod v bližino otoka Niuafo'ou. Istočasno se je skupina odličnih otoških plavalcev, otovorjenih s pločevinkami, spustilo med valove in zaplavalo proti ladji. Tam so zamenjali pošto z otoka z ladjo prispelimi pošiljkami, prav tako zaprtimi v pločevinkah ter odplavali nazaj proti negostoljubni obali.

Plavanje do ladje in nazaj je bilo naporno in je trajalo največkrat kar šest ur. Pomagali so si z lesenimi drogovi, da so se lažje borili proti močnemu obalnemu toku. Ogrožala pa jih je še ena nevarnost: morski psi. V teh vodah jih je bilo obilo. Morska pošta je delovala tudi ponoči. Nekateri plavalci so imeli svetilke, na obali pa so kurili velik ogenj, da so se vračajoči lahko usmerjali na obalo.

Otoški trgovec Walter George Quensell je želel ta nenavadni poštni transport označiti, da se prenaša po vodi v pločevinkah. Naredil je zasilni pravokotni črkovni žig z napisom TIN CAN MAIL. Tega so odtiskovali na pošiljke. Kasneje so v Novi Zelandiji izdelali profesionalne žige z napisi v več jezikih. To odpošiljanje pošte je doseglo vrhunec med leti 1920 in 1930.

Otok Niuafo'ou je postal atrakcija, posebno med potniškimi križarkami, ki so pogosto zaplule v bližino. Turisti so pošiljali pisma in razglednice na otok in opazovali, kako se je v morju odvijal »TIN CAN MAIL« .

Seveda pa plavajoča pošta ni potekala v viharnem morju. Zato so poskusili še z drugim, prav tako spektakularnim načinom. Iz ladij so začeli na otok izstreljevati pošto z manjšimi raketami. Te »dostave« so bile često neuspešne. Ob izstrelitvi so velikokrat eksplodirale, pošiljke so zgrešile cilj in dostikrat padle v gosto zarast, ali pa se potopile v globokem kraterskem jezeru. Tako je ostal še naprej najbolj uspešen prenos pošiljk s plavalci, čeprav so bili ti vedno v življenjski nevarnosti. Leta 1931 pa se je zgodilo. Morski pes je zgrabil in do smrti poškodoval enega od plavalcev. Kraljica Salote s Tonge je uvedla prevažanje pošte s tradicionalnimi kanuji. Vendar ni šlo brez težav. Pristajanje ob boku ladje v velikih valovih je bilo kar nevarno početje, saj je morje grozilo, da razbije krhka plovila na kosce. Za te pošiljke so uvedli celo nov žig TIN CAN CANOE MAIL. Veliko otoških »poštarjev« je raje ostalo pri stari metodi, kljub morskim psom, ki so pogosto krožili okrog njih. Leta 1934 je izbruhnila celo uspešna stavka proti prevozom s kanuji. Upravljalci pošte so iz žiga odstranili besedo »canoe« in poštno pošiljke v pločevinkah so znova dostavljali plavalci.

Septembra 1946 je na otoku izbruhnil vulkan. Na otok Eua je bilo izseljenih vseh 1.300 prebivalcev. Po dvanajstih letih se jih je nekaj vrnilo domov. Obnovili so star način dostavljanje pošte, ki je redno deloval brez posebnih nesreč do leta 1980. Takrat so na otoku zgradili letališko stezo, ki je za vedno končala stoletno obdobje romantične in atraktivne pošte v pločevinkah s plavajočimi poštarji.

O TIN CAN MAIL-u sedaj pripovedujejo številni ohranjeni pisemski ovitki z zanimivimi žigi. Ta obeležja nosijo čar nekega časa, ki je za vedno minil. Pošta otoka Niuafo'ou se je spomnila te enkratne poštno službe in izdala več spominskih poštnih znamk. Na njih so upodobljeni plavalci z lesenimi

drogovi, morski pes, ki kroži okrog plavalca, pa ladja, ki izstreljuje na otok raketo s pošto in druge.

Upokojeni nemški kapitan dolge plovbe Björn Moritz, ki je plul tudi po južnih morjih, je svojo ljubezen do morskih potovanj vnesel v zbiranje znamk. Med drugim ima v svoji obsežni filatelistični zbirki verjetno največje številno zavidanja vrednih primerkov znamenite TIN CAN MAIL.

Pismo iz "konzerve"

(Vir: Postfrisch, Das Philatelie-Journal; nov. dec. 2010)

OD TEKAČEV DO SMS-ov

ali potovanje skozi čas s hitro pošto

Nikolaj Jereb

Pošiljanje sporočil je staro kot človeštvo, le načini se vedno hitreje spreminjajo. Vesti, ki so si jih nekoč izmenjavali, so bile vtisnjene na glinastih ali voščenenih ploščicah, napisane na lesu, živalskih kožah, papirusu in končno na papirju. Davnega leta 490 pred našim štetjem so Grki na Maratonskem polju premagali perzijsko vojsko vladarja Darija I. Glasnik Filipides je od Maratona do Aten pretekel 42 kilometrov in po sporočilu o zmagi od izčrpanosti umrl. Od tod tudi atletska disciplina maraton, ki so ga prvič tekli na prvih olimpijskih igrah moderne dobe v Atenah leta 1896.

Začetki organiziranega pošiljanja sporočil segajo v antiko. Za potrebe vladarjev so obvestila prenašali tekači in konjeniki. Arabski kalifi so imeli organizirano poštno službo od 7. stoletja dalje in v 10. stoletju imeli že blizu 1.000 kurirskih postaj. Na Kitajskem so menda to počeli že pred več tisoč leti. Ko je v 13. stoletju tam potoval Marko Polo, je imelo tedanje kitajsko cesarstvo mrežo 25.000 sprejemno oddajnih postaj. Dober sistem sporočanja je bil leta 500 pred našim štetjem tudi v Perziji. Arheologi so našli dokaze, ki potrjujejo poštno povezavo med temi starimi deželami. Klinopisni arhiv iz 14. stoletja pr. n. št. najden v Amarni v Egiptu, priča o dopisovanju tedanjih mogotcev.

Rimski imperij je imel še posebej dobre poštno povezave na vsem svojem teritoriju. Ena važnejših je potekala preko današnjega slovenskega ozemlja in sicer od Ogleja (Aquila), Ljubljane (Emona), Celja (Celeia), Ptuja (Poetovio) in naprej proti vzhodu in jugu. Hitri sli so na posebnih postajah zamenjavali konje in vozove. Poštno službo so imenovali *cursus publicus* in je veljala za ves rimski imperij.

Na ozemlju sedanje Italije je v drugi polovici 15. stoletja družina Tasso iz okolice Bergama vzdrževala kurirske zveze za milansko vojvodino, papeško državo in beneško republiko. Njen znak je bil rog in jazbec (ital. *tasso* – jazbec). Družina je kasneje poslovala iz Innsbrucka kot Taxis in na ukaz Habsburžanov razširila poštno službo še na Nizozemsko, Belgijo in Španijo ter v nemška mesta. Poznejši kastiljski kralj Filip I. je marca 1501 v Gentu imenoval Franca von Taxisa za svojega vrhovnega poštnega mojstra. Ta dogodek šteje za začetek rednih poštnih zvez v Evropi. Iz tega časa je tudi beseda pošta, ki izvira iz italijanske *posta*, ta pa iz latinske *posita statio*, kar je pomenilo postajo za zamenjavo konj. Prva »uradna« poštna zveza, ki je vodila čez sedanje slovensko ozemlje, je bila najprej vzpostavljena iz Innsbrucka do Gorice in kasneje podaljšana do Ljubljane.

Velik porast poštnih pošiljk je zahteval izboljšanje dostave. Prevoz so prevzemale poštno kočije. V Angliji je bila prva uvedena leta 1640. Poštni koči-

jaži – postiljoni, so kasneje dobili uniforme in značilni poštni rog, da so z njim naznanjali prihod. Pošta je prevzemala še prenos hrane, denarja in drugih stvari. Tudi spremljanje jetnikov ji je bilo poverjeno. Transporti so bili često tarče napadov roparjev. Filmski »Divji zahod« se je v resnici dogajal. Znamenita zveza Pony Express je vodila med vzhodno obalo ZDA in Kalifornijo. Najbolj znan jahač je bil legendarni Buffalo Bill. Njegova nepretrgana ježa, dolga 618 kilometrov, med katero je samo zamenjaval konje, je rekord vseh časov.

Poštna služba je bila v nekaterih delih sveta prava pustolovščina in garanje. Posebej je to veljalo za arktična območja, kjer so koncem 19. stoletja na Aljaski odkrili zlato. Najdišča, »zemlja, ki plača«, so bila raztresena na velikih razdaljah. Pošto so več kot pol leta prevažali s sanmi s pasjo vprego. Rudarji so se v mrzli samoti enako veselili poštarja kot *nuggetov* – zlatih zrn. Zato pa so morali poštarji, stoječi na *taku*, zadnjem delu sani, prenašati oster mraz, tudi čez minus 35° Celzija, da o drugih sneženih nevarnostih sploh ne govorimo.

Razvoj transportnih sredstev je izredno povečal možnosti prenosa poštnih pošiljk. Na kopnem so zagospodarile železnice, avtomobili, na snegu in ledu motorne sani, na morju so romantične kliperje in škunerje zamenjale hitre ladje. V zraku so nekaj časa kraljevali baloni, imenovani cepelini po Grafu Zeppelinu. Polnjeni so bili z vnetljivim vodikom, dokler ni prišlo do hude nesreče leta 1937 pri Lakehurstu blizu New Yorka. Cepelin Hindenburg je ob pristajanju eksplodiral. Cepeline so zamenjala letala. Prvi letalski prenos poštnih pošiljk se je zgodil v Indiji. Dne 18. februarja 1911 je francoski pilot Henri Pequet poletel iz Allahabada v bližnji Naini s 6.500 pismi in 40-timi razglednicami na krovu. Pobudnik tega je bil Anglež Walter G. Windham.

Pismo, poslano s prvo uradno letalsko pošto

V spomin

PROFESOR VINKO VRŠEC (8.4.1924 – 15.1.2011)

Prvi predsednik in prvo leto našega društva

Janez Kavčič

Idrijo, v kateri je preživel več kot 60 let, je ugledni in spoštovani prof. Vinko Vršec zapustil v času letošnjih novoletnih praznikov. Zadnjih 14 dni mu je bilo odmerjenih v Domu starih v Preboldu v Savinjski dolini, kjer se je 15. januarja 2011 mirno in tiho za vedno poslovil. V imenu našega društva naj mu bo namenjen pričujoči skromen spominski zapis.

Profesorja Vinka Vršca smo takorekoč še do včeraj srečevali na idrijskih ulicah. Na cesti je mimosidno vseh poklanjal prijazne pozdrave. Njegov življenjski slog sta zaznamovala urejenost in gentlemanški bonton. Vedno je hodil vzravn, lahkotnih

korakov in vedno enako konvencionalno vljuden.

Po uradnem nastavitvenem dekretu je nastopil službovanje v Idriji že oddaljenega leta 1949. Mnoge generacije nekdanjih učencev in dijakov nižje in višje gimnazije ter osnovne šole se ga spominjajo kot učitelja in profesorja, kot razrednika in kot pomočnika ravnatelja. Poučeval je, v skladu s potrebami, tudi ruščino in nemščino, predvsem pa zemljepis in zgodovino, ki sta bila njegova »matična« predmeta. Pri šolskem delu ga je odlikovala zgledna vestnost, ki jo je povezoval z izkazovanjem spoštljivega odnosa do dijakov. Kot profesorja sta ga v očeh dijakov visoko vrednotili zlasti dve vrlini: odlično poznavanje zgodovinskih dejstev ter trezno presojanje aktualnih dogajanj doma in po svetu. V razred je prihajal točno, nekaj sekund po šolskem zvoncu, po utečenem »protokolarnem« redu. Gimnazijski maturant iz leta 1958 je zapisal: »Vedno smo najprej zagledali na palico navit zemljevid, nakar se je prikazal še Vršec sam.«

Poleg rednih službenih obveznosti je prof. Vršec občasno postoril še marsikaj koristnega. Izvrstno obvladovanje nemškega jezika mu je omogočalo prevajanje zahtevnejših strokovnih tekstov. Bogato geografsko znanje pa ga je usmerjalo med ljubitelje narave, zlasti planin in planinstva.

In zdaj velja opozoriti na dejstva in dogajanja, ki jih dolga časovna distanca šestih desetletij ne more in ne sme zabrisati. Profesor Vršec je bil namreč svoj čas tudi filatelista in povrh celo PRVI PREDSEDNIK NAŠEGA DRUŠTVA. Prav je, da se v tej zvezi osveži pionirski društveni historiat iz let 1949 in 1950. Znano je, da je bil uvod v ustanovitev našega društva prvi javni in skupni nastop idrijskih filatelistov v »stari osnovni šoli« poleti leta 1949. V okviru gospodarske razstave v dneh 26. in 27. julija so bile na ogled tudi zbirke poštnih

znamk. O razstavi je pohvalno poročala revija Nova filatelija in napovedala skorajšnjo ustanovitev društva.

Ustanovni občni zbor društva se je dogajal na realki 9. avgusta 1949. Društvo se je ob rojstvu imenovalo Filatelistični klub Idrija, a se je kmalu preimenovalo v Filatelistično društvo Idrija. Ustanovnega zbora se je udeležilo 20 zbiralcev, društvo pa je bilo registrirano kot peta podružnica Filatelistične zveze Slovenije. V zapisniku ustanovnega zbora med drugim piše, da je bil za prvega predsednika društva »izvoljen« predmetni učitelj VINKO VRŠEC, ki je bil dejansko s strani takratne »oblasti« na to mesto imenovan že prej.

Ko je društvo nato 17. avgusta 1949 poslalo FZ Slovenije prvi poimenski seznam svojega članstva (15 članov in 5 mladincev), je bila pri vseh filatelistih zapisana pripomba, da zbirajo »ves svet«, samo Vinko Vršec je zbiral le »sosednje države«.

Profesor Vinko Vršec je opravljal funkcijo društvenega predsednika eno leto in pet mesecev, do drugega letnega občnega zbora 7. januarja 1951, ko ga je na položaju zamenjal Avgust Bedenk. Lahko zapišemo, da je bila za čas njegovega »mandata« značilna mladostna zagnanost društva, ki je botrovala živahni dejavnosti. Število članstva se je v letu dni kar podvojilo (!), tako da je dopis v Ljubljano 13. septembra 1950 navajal že 41 imen (27 članov in 14 mladincev). Delo je redno potekalo. Na nedeljskih sestankih v realčni zbornici (ali učilnici) so se delile in zamenjavale znamke, ob zaključku je navadno sledila tombola. Pet članov si je dopisovalo s filatelisti v tujini, redno je tekla izmenjava zvezkov znamk s Filatelističnim klubom Ljubljana, revijo Nova filatelija pa je prejemale kar 30 naročnikov.

Filatelistični naraščaj je takrat in pozneje še več let prizadevno in nadvse uspešno vodil odvetnik Josip Pivk, ki je imel vsako nedeljo ob 9. uri sestanke s presenetljivo številno skupino šolarjev. Nova filatelija (1951/1) je poročala, da je na idrijski šolski razstavi znamk v dneh 29. in 30. novembra 1950 nastopalo rekordnih 36 (!) mladih zbiralcev. Postavlja se vprašanje, na kakšen način (če sploh) bi lahko danes in v prihodnje prišli znova do tako obilnega podmladka.

Kakorkoli – pri ocenjevanju društev za leto 1950 je FD Idrija med 37 takratnimi podružnicami FZ Slovenije osvojila odlično 4. mesto, saj so bili pred Idrijo le Kranj, Celje in Šoštanj. Iz vsega povedanega sledi, da je bilo naše prvo društveno leto nadvse plodovito, četudi o zaslugah predsednika Vinka Vršca ohranjena dokumentacija posebej ne poroča.

Ob koncu naj pokojnemu profesorju Vršču še enkrat izrazim hvaležnost v imenu domala nepregledne množice šolarjev, ki smo bili deležni njegovih skrbno in bogato oblikovanih učnih ur. Odpiral in širil nam je obzorja poznavanja in razumevanje narave in družbe, nas vzgajal k spoštovanju prirodne in kulturne dediščine ter nas z lastnim zgledom spodbujal (tudi v času tako imenovanega »enoumja«) k samostojnemu in kritičnemu razmišljanju.

V spomin

VIKTOR LIKAR - VIKI (29.1.1927 – 5.5.2010)

Andrej Krapež

Viki je bil sin idrijskega rudarja. V družini je bilo šest otrok. Rodil se je 29. januarja 1927. Otroška in zgodnja mladostniška leta je preživel v Idriji. V času vojne je deloval v ilegali, zadnje mesece vojne pa je preživel kot borec v Prešernovi brigadi. Po vojni se je izobraževal za rezervnega oficirja, vendar je zaradi bolezni to usmeritev opustil. Preselil se je v Tolmin, kamor ga je zvalila njegova domača soseda Marica Pivkova. Nekaj časa je delal v Bovcu, nato pa vse do upokojitve v Tolminu. Prav tu, v Tolminu, se je veliko družil s sorojakom iz Idrije, slikarjem Rudijem Kogejem.

Izobraževal se je ob delu in dokončal srednjo ekonomsko šolo. Bil je dolgoletni računovodja trgovskega podjetja Alpkomerc v Tolminu in gonilna sila razvoja trgovske mreže na Tolminskem. Po poroki leta 1957 si je tu ustvaril družino in dom. Pogosto se je vračal v Idrijo k svojim staršem, sorodnikom in prijateljem iz mladostniških dni.

S filatelijo se je začel ukvarjati okrog leta 1935. Za to ga je navdušila domača soseda Marica Pivk, ki ga je na tem področju tudi vzgajala in usmerjala. Prav Pivkova mu je po smrti tudi zapustila svoje zbirke. Njegova tematika so bile znamke Jugoslavije in znamke slovenske zgodovine od leta 1918 dalje. Pogosto se je srečeval s prijateljem iz mladostniških dni Milanom Lapanjem, s katerim sta razpredala zbirateljsko problematiko.

Ustvaril si je obsežno zbirko italijanskih in nemških znamk ter nekaterih drugih evropskih držav. Vse njegove zbirke so skrbno urejene in hranjene. V svojih omarah je družini zapustil preko 20 albumov znamk in 15 albumov ovitkov. Osebnostno sem Vikija kot filatelista spoznal pred več kot tridesetimi leti. Skupaj sva urejala zbirke, menjavala znamke in obiskovala filatelistična srečanja in sejme.

Dolga leta je bil (do razpada) član Filatelističnega društva Tolmin. Po upokojitvi se je še bolj zagnano in temeljito lotil urejanja svojih zbirk in se leta 1997 vključil v Filatelistično društvo Idrija. Imel je še veliko načrtov, ki so zaradi prezgodnje smrti ostali neuresničeni.

Umrli je 5. maja 2010 v Tolminu, kjer je tudi pokopan.

ZAHVALA ZA POMOČ

Franci Jereb

Brez zunanje podpore bi najbrž večina naših načrtov ostalo neuresničenih. Zato iskrena hvala vsem, ki so nam pomagali pri dejavnosti FD Idrija in pri naših projektih v letu 2010:

- **Občina Idrija**
- **Gimnazija Jurija Vege Idrija**
- **ICRA d.o.o. Idrija**
- **Psihiatrična bolnišnica Idrija**
- **Mestni muzej Idrija**
- **Miran Jurjavčič**
- **Nande Rupnik, oblikovalec spominskih izdaj**
- **Dado Andder, oblikovalec spominske izdaje**
- **Rafko Terpin, oblikovalec spominske izdaje**

Idrijsko -
Cerkljanska
razvojna
agencija
d.o.o. Idrija

Obvezno pošiljanje publikacij

Od 19.10.2006 velja »Zakon o obveznem izvodu publikacij« (Ur. list RS, št. 69/06), ki nas zavezuje pošiljanju 4 izvodov biltena Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. »Filatelist« šteje za serijsko publikacijo.